

UDK 303.446.4(73)
UDK 316.3(44)“15“
929 Davis, Natalie Zemon
Primljeno: 15. 6. 2011.
Prihvaćeno: 15. 5. 2012.
Pregledni rad

Mikrohistorija i Natalie Zemon Davis

Maja Crnjac
Trg graševine 1
34340 Kutjevo
Republika Hrvatska
E-adresa: majacrnjac@net.hr

Utjecajna američka povjesničarka Natalie Zemon Davis povezana je s mikrohistorijskom istraživačkom orijentacijom. Ovaj rad donosi pregled njezina historiografskog opusa kojim se je nastojalo pokazati kako je povezan s mikrohistorijom. Središnje mjesto ostavljeno je osvrtnu na njezino najpoznatije djelo, monografiju *Povratak Martina Guerrea*. Analiza je uključila pregled strukture i metodologije rada, činove romansiranja, dokaze i indicije kao i autoričine propuste pri interpretaciji izvora.

Ključne riječi: Natalie Zemon Davis, mikrohistorija, *Povratak Martina Guerrea*, historiografska metoda i interpretacija

Uvod

Natalie Zemon Davis (1928.)¹ utjecajna je američka povjesničarka, sveučilišna profesorica i članica Američke akademije znanosti i umjetnosti. Usmjerena je na

¹ Rođena je u američkome gradu Detroitu 1928. godine u židovskoj obitelji. Diplomirala je na 1949. godine na Fakultetu Smith (Smith College), magistrirala 1950. na Fakultetu Radcliffe (Radcliffe College), a doktorat je stekla 1959. godine na Sveučilištu Michigan (University of Michigan). Od tada je nagrađivana mnogobrojnim počasnim diplomama. Predavala je na Sveučilištu Brown, Sveučilištu u Torontu, Sveučilištu Kalifornije u Berkeleyju i na Sveučilištu Princeton. Stekla je status sveučilišnoga profesora *emeritusa* na Sveučilištu Princeton. Godinu 1987. bila je predsjednica Američke povjesničarske udruge.. Sada je izvanredni profesor povijesti i medijevistike na Sveučilištu u Torontu (University of Toronto). Posljednja velika nagrada koja joj je dodijeljena bila je Holbergova nagrada 2010. godine, koju godišnje dodjeljuje Odbor Memorijalnoga fonda Ludviga Holberga za izvanredni znanstveni rad na akademskom području društvenih i humanističkih znanosti te na području umjetnosti. Odbor je u objašnjenju iznio da je: „Natalie Zemon Davis jedan od najkreativnijih autora u suvremenoj historiografiji. Njezino pisanje bogato je oblikovano, s višestrukim gledištima i detaljno dokumentirano. Pokazuje kako konkretan događaj može biti oblikovan u priču i analiziran tako da može otkriti dublje povijesne tendencije. Njezin rad na istaknut položaj postavlja rod, dok inzistira na istraživanju odnosa između muškarca i žene, koji je uvijek umetnut u kulturne diskurse i društvene organizacije specifične za njihovo vrijeme.“ (<http://holbergprisen.no/en/natalie-zemon-davis.html> - pregledano 12. ožujka 2011.)

proučavanje društvene i kulturne povijesti ranoga novog vijeka. Popis knjiga koje je objavila najbolje to svjedoči.² Vrlo često uz njezino se ime vezuje i prijevaka nositeljice novoga kulturnog pristupa u društvenoj historiji. Ona je promotorica paradigme u proučavanju prošlosti koja kao pokretačku snagu povijesnih promjena - nauštrb demografskih i socioekonomskih čimbenika - postavlja one kulturne. Konceptualno se odmaknuvši od analitičko-braudelovsko-strukturalističke i marksističke historiografske prakse 1950-ih i 1960-ih godina, u radovima je (mahom objavljenima u sedamdesetim i osamdesetim godinama) - širila interes sveukupnoga povijesnoznanstvenog istraživanja i nudila metode koje su historiografiju približavale antropologiji i antropološkim pitanjima. Opisujući vlastiti opus, napominje kako je započela na terenu društvene historije orijentirajući se na istraživanje povijesti reformacije i društvenih skupina (tiskara) u Francuskoj. Zainteresirala se za antropologiju krajem 1970-ih i to ju je odvelo prema kulturnoj historiji, promatranju izbliza i mikrohistoriji.³ Uzori su joj Marc Bloch, Emmanuel Le Roy Ladurie, Rosalie Cole i Clifford Geertz. Izvorima pristupa tražeći trag i smatra da povjesničar mora biti duboko zaintrigiran svojim subjektom, bilo da je riječ o predmetu lokalnoga karaktera i „jedinственоj osobi ili obitelji, uvijek na njega ili njih treba gledati globalnim pogledom“, točnije, „pokušavati postavljati pitanja koja ga vežu uz šire perspektive“ jer „povjesničari imaju važnu ulogu u tome da osiguraju dobru povijest, onu koju rese kvalitete ravnoteže, pozornosti prema dokazima, i živosti, onoga što dopire do publike“.⁴

² *Society and Culture in Early Modern France: Eight Essays* (Stanford, California: Stanford University Press, 1975.), *The Return of Martin Guerre* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1983.), *Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France* (Stanford, California: Stanford University Press, 1987.), *Women on Margins: Three Seventeenth-Century Wives* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995.), *The Gift in Sixteenth-Century France* (Madison: University of Wisconsin Press, 2000.), *Slaves on Screen: Film and Historical Vision* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002.) i *Trickster Travels: A Sixteenth-Century Muslim Between Worlds* (New York, Hill & Wang, 2006.) i *A Passion for History: Conversations With Denis Crouzet* (Kirksville, Miss.: Truman State University Press 2010.)

³ „Natalie Zemon Davis: Prošlost je i izvor nade“ (intervju) u: Andrea Feldman, *Povijesno gledamo. Razgovori s povjesničarima*, Zagreb: Antibarbarus, 2007., 27-28. Važan izvor informacija o Natalie Zemon Davis su intervjui koje je davala i koji su objavljeni mahom u historiografskoj periodici i knjigama. Oni otkrivaju njezino podrijetlo, životni put, historiografske uzore, stajališta o istraživanjima prošlosti, o ulozi povjesničara u suvremenome svijetu. Vrlo je često u intervjuima odgovarala na pitanja o svojoj knjizi *Povratak Martina Guerrea* i radu na snimanju filma *Le retour de Martin Guerre*. Roger Adelson, „Interview with Natalie Zemon Davis“, *Historian*, Spring 3 (53)/ (1991.): 405-422, „Natalie Zemon Davis“ u *The new history: confessions and conversations by Maria G. Pallares-Burke*, Cambridge: Polity Press, 2002., 50-71., „Interview with Natalie Zemon Davis“ u *Visions of History*, ur. H. Abelove, B. Blackmar, P. Dimock & J. Schmeer, Manchester, UK: Manchester University Press, 1984., 99-122. Njezin autobiografski esej *A Life of Learning*, koji je izložila 1997. godine na godišnjem skupu društva Charlesa Homera Haskinsa, pokazuje njezinu profesionalnu preobrazbu. (Natalie Zemon Davis, „A Life of Learning“, Charles Homer Haskins Lecture for 1997, American Council of Learned Societies, Occasional Paper www.acls.org/Publications/OP/Haskins/1997_NatalieZemonDavis.pdf pregledano 10. ožujka 2011. Vidi i Jaume Aurell, „Performative academic careers: Gabrielle Spiegel and Natalie Davis“, *Rethinking History*, 1 (13)/ (2009.): 53-64.

⁴ „N. Zemon Davis: Prošlost je i izvor nade“, 32.

Citirani iskazi ponajbolje očituju njezin mikrohistorijski profil koji počiva na pojmovima: trag, intrigantan predmet, individualno, mikro-makro veze i živost prikaza (stvarnoga iskustva). Istraživala je pučku pobožnost, kolektivno djelovanje „ljudi s dna“, ponašanje svjetine tijekom vjerskih ratova u Francuskoj u 16. stoljeću, odnos nasilja i drugih oblika pučkog aktivizma s vjerskim i tradicionalnim sustavom vrijednosti zajednice, poziciju žene u pojedinome povijesnom razdoblju i sredini.⁵ U novijim radovima zaokupljena je poviješću američkih Indijanaca, afričkih putnika i pregledima povijesnih filmova te načinima kako oni pričaju o prošlosti.

Njezino ime nije poznato samo povjesničarima - ona istodobno uživa status akademske i popularne povjesničarke. Struka prepoznaje njezine radove kao inovativne pa se svako novoobjavljeno djelo nezaobilazno prikazuje i preporuča u znanstvenim časopisima ali i u dnevnim novinama. Popularnost i *bestsellersku* tiražu nije postigla u pisanju sinteza („velikih priča“) jedne države-nacije nego svojim mikrohistorijskim radom o jednome neobičnom slučaju koji se zbio u šesnaestostoljetnoj Francuskoj. Riječ je, naravno, o *Povratku Martina Guerrea*. Može se bez susprezanja ustvrditi da epitet uspješnice ova knjiga duguje zanimljivoj priči koja je već u 16. stoljeću pobudila pozornost francuske javnosti i odonda se sačuvala u izvješćima sa suđenja i narodnoj predaji, prepričavala u knjigama o

⁵ Koristila sam mnogobrojne prikaze i recenzije historiografskih radova Natalie Zemon Davis kako bih dobila potpuniju sliku o njezinu istraživačkom profilu: Maxine Berg, *Crossing Boundaries* (Natalie Zemon Davis, „Trickster Travels“), *History Workshop Journal*, 65/ (2008.): 227-233., Jonathan Dewald, „Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France By Natalie Zemon Davis“, *Journal of Social History*, Summer 4 (22)/ (1989.): 767-769., J. Michael Hayden, „Natalie Zemon Davis, Fiction in the Archives. Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France“, *Canadian Journal of History*, August 2 (23)/ (1998.): 258-259., Mack P. Holt, „The Gift in Sixteenth-Century France. By Natalie Zemon Davis“, *Journal of Social History*, Spring 3 (35)/ (2002.): 734-736., Olwen Hufton, „Coming Back (*The Return of Martin Guerre* by Natalie Zemon Davis)“, *History Today*, April 4 (34)/ (1984.): 55., Lucille Kekewich, „Raconteurs (Fiction in the Archives: Pardon Tales and their Tellers in Sixteenth-Century France by Natalie Zemon Davis)“, *History Today*, April 1 (39)/ (1989.): 49., Peter N. Miller, „Peripheries (*Trickster Travels: A Sixteenth-Century Muslim Between Worlds*. By Natalie Zemon Davis)“, *The New Republic*, April 15 (234)/ (2006.): 33-37., Lloyd Moote, „Natalie Zemon Davis, *The Return of Martin Guerre*“, *The American Historical Review*, 4 (90)/ (1985.): 943., Linda S. Papofsky - Robert T. Anderson, „Society and Culture in Early Modern France. By Natalie Zemon Davis“, *Ethnohistory*, Summer 3 (21)/ (1974.): 284-285., Orest Ranum, „Natalie Zemon Davis, *Women on the Margins: Three Seventeenth-Century Lives*“, *American Historical Review*, June 3 (102)/ (1997.): 808-810., Nancy L. Roelker, „Natalie Zemon Davis. Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France“, *American Historical Review*, December 5 (94)/ (1989.): 1392-1393., Robert A. Rosenstone, „Does a filmic writing of history exist. *Slaves on Screen* by Natalie Zemon Davis“, *History and Theory*, 41/ (2002.): 134-144., Anne Serafin, „*Slaves on Screen: Film and Historical Vision* By Natalie Zemon Davis“, *International Journal of Historical Studies*, 1 (34)/ (2001.): 174-176., Barbara J. Todd, „*Women on the Margins: Three Seventeenth-Century Lives*. By Natalie Zemon Davis“, *Canadian Journal of History*, December 3 (31)/ (1996.): 444-445., Robert Brent Toplin, „*Slaves on Screen: Film and Historical Vision*. By Natalie Zemon Davis“, *Cineaste*, 3 (26)/ (2001.): 56-57., Sam Wineburg, „*Slaves on Screen: Film and Historical Vision*. By Natalie Zemon Davis“, *Journal of Social History*, Fall 1 (36)/ (2002.): 218-220., Sara Beam, „Natalie Zemon Davis, *A Passion for History: Conversations with Denis Crouzet*“, *H-France Review*, 11/ (2011.): 1-3 (<http://www.hfrance.net/vol11reviews/vol11no35Beam.pdf> - pregledano 14. studenoga 2011.)

slavnim varalicama i slavnim slučajevima, a bila je i predložak književnim, scen-
skim i filmskim ostvarenjima kao i sudskopravnim raspravama.

Uzimajući u obzir činjenicu da je Natalie Zemon Davis priču o Martinu Guerreu, njegovoj supruzi i varalici koji je preuzeo Martinov identitet oblikovala u historio-
grafskome tekstu primjenjujući povijesnoznanstvenu operaciju, valja ustvrditi
kako udio za prijem i prihvaćenost knjige počiva upravo na autoričnim koncep-
tualnim, interpretativnim, kompozicijskim i stilskim kvalitetama. U čemu „leži“
posebnost *Povratka Martina Guerre*? Neki povjesničari dvoumili su oko njezi-
na historiografskog karaktera argumentom da pored krajnjih bilježaka i arhivske
građe koju je autorica koristila, ‘nagađajući’ elementi onoga „kako je moglo biti“
dominiraju tekstem. Pored zanemarivanja granice između činjeničnoga i izmi-
šljenoga argumentacija se mogla temeljiti i na pitanju spoznajne vrijednosti ove
mikrohistorijske studije. Daje li pregled života Martina Guerre, njegove supru-
ge Bertrande i varalice Arnauda du Tilha kao i kronike sudskoga procesa išta
novo oko utvrđivanja identiteta (koji ih je sve povezo) u odnosu na već postojeće
verzije priče? Kakvom li je uopće istraživačkome cilju autorica težila: da prikaže
tipičnost života u određenome lokalitetu (i to slijedeći nesvakidašnji slučaj), že-
nidbene strategije, etape sudsko-pravnoga postupka ili načine stvaranja identiteta
u šesnaestostoljetnoj Francuskoj?

Ovaj rad iznijet će osnovne obavijesti o mikrohistorijskoj orijentaciji i pristupu
prošloj stvarnosti te o historiografskim radovima Natalie Zemon Davis. Središnje
mjesto ostavljeno je za pregled i analizu njezinoga najpoznatijeg rada *Povratak
Martina Guerre*. Odgovorit ću na prethodno postavljena pitanja i ukazati kojim
je sve komponentama rad povezan s mikrohistorijskom paradigmom.⁶ Izdvojiti će

⁶ U intervjuu za knjigu *The new history: confessions and conversations by Maria Lucia G. Pallares-Burke* Natalie Zemon Davis rekla je kako joj ne smeta što je kategorizirana kao mikrohistoričarka, ali da je u projekt istraživanja za rad *Povratak Martina Guerre* ušla misleći o sebi kao „antropologu koji ide u selo i koji nije samo etnograf nego onaj tko se zanima i za izvedbu“. („Natalie Zemon Davis“, *The new history: confessions and conversations*, 67.) U drugome intervjuu rekla je: „Sve me više privlačilo promatranje izbliza, onako kako antropolozi rade na terenu: oni mogu iz blizine promatrati dnevni život, a ne samo velike društvene pokrete, oni mogu postavljati pitanja onima koje istražuju (...). Tako sam do mikrohistorije ili - kako sam tada mislila - do etnologije koja uključuje naraciju stigla dvostrukim putem antropologije i filma. Osjećam da je knjiga (*Povratak Martina Guerre* - M. C.) iskazala oba ta utjecaja.“ (Natalie Zemon Davis, „Prošlost je i izvor nade“, *Povijesno gledamo*, 27-28). Na pitanje oko usporedbe s radovima Carla Ginzburga *Sir i crvi. Kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća (Il formaggio e i vermi: Il cosmo di un mugnaio del'500, Turin, 1976.)* i Emmanuela Le Roya *Laduriea Montaillou. The Promised Land of Error (Montaillou. Village occitan de 1294 à 1324, Pariz, 1975.)* s njezinim *Povratkom Martina Guerre* rekla je kako postmodernistička naljepnica ne odgovora tim knjigama. Postmodernistički pristup zanemaruje generalizacije i zalaže se za govor o fragmentima, a te knjige, prema Davis, uzimaju lokalnu kulturu s interesom za općenitije uvide u povijesne procese koji sežu izvan individualnih slučajeva koje proučavaju. Kada uspoređuje svoj *Povratak Martina Guerre* sa spomenutim radovima Carla Ginzburga i Emmanuela Le Roy Laduriea, smatra da ju jedna stvar odvaja. Ona je imala poseban interes za verzije priče, dok su Ginzburg i Ladurie pričali priče i bili manje zainteresirani za višestruke verzije različitih sudionika. Ona je ponudila više verzija priče: Martinovu, ženinu, cijeloga sela i sučevu. U tome intervjuu iznijela je i svoje stajalište kako mnogi misle da se pisanje mikrohistorije svodi na

se dokazi, istraživačka pitanja i hipoteze toga rada i ukazati na načine kojima je autorica u istraživačkome tekstu eksperimentirala unutar plana mogućega.

Mikrohistorijski pristup

Među skupinom talijanskih povjesničara okupljenih oko časopisa *Quaderni storici* razvila se mikrohistorijska orijentacija.⁷ Carlo Ginzburg, jedan od njezinih pioni-

nalaženje zanimljive priče i govorenje te priče, ali istina je drugačija. Prema njoj dobra mikrohistorija zahtijeva istodobno detalje, dokaze i okvir generalne povijesti. („Natalie Zemon Davis“, *The new history: confessions and conversations*, 67-70) U svome autobiografskom eseju *A Life of Learning* također spominje utjecaj mikrohistorijskih radova Carla Ginzburga i Emanuela Le Roya Laduriea na nastanak *Povratka Martina Guerre*. (Natalie Zemon Davis, „A Life of Learning“, 25) Izravno navođenje korisnosti mikrohistorijskih metoda rada Natalie Zemon Davis donijela je u uvodnome dijelu knjige *Slaves on Screen. Film and Historical Vision*. Ondje iznosi svoja zapažanja o načinima i mogućnostima kako igrani filmovi mogu rekonstruirati prošlost po modelu povijesne biografije i mikrohistorije. Pri analizi pojedinih filmova koji tematiziraju ropstvo u prošlosti uvodi i pojam kinematografska mikrohistorija. (Natalie Zemon Davis, *Slaves on Screen*, 1-15, 39-68)

Mnogobrojni autori koji su pisali o mikrohistoriji nezaobilazno navode njezino ime kao povjesničarke koja pokazuje afinitet i primjenjuje metode mikrohistorije: Edward Muir, „Introduction. Observing Trifles“ u: *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1991., vii-xxxviii (bilješka 7.), Sarah Maza, „Stories in History, Cultural Narratives in Recent Works in European History“, *The American Historical Review*, 5 (101)/ (1996.): 1493-1515. (bilješka 3.), Matti Peltonen, „Clues, margins, and monads: the micro-macro link in historical research“, *History and Theory*, 40/ (2001.): 348., 351., Jill Lepore, „Historians Who Love Too Much: Reflections on Microhistory and Biography“, *The Journal of American History*, 1 (88)/ (2001.): 129-144. (bilješka 4.), Sigurður Gylfi Magnússon, „The singularization of history: social history and microhistory within the postmodern state of knowledge“, *Journal of Social History*, Spring 3 (36)/ (2003.): 701-735. (bilješka 53., 730-731.) Premda se u beskonačnost može raspravljati o tome što kvalificira, a što ne radove koji će ući na mikrohistorijsku listu, povjesničar Sigurður Gylfi Magnússon ponudio je bibliografiju radova mikrohistorije. Riječ je o listi teorijskih i praktičnih članaka i knjiga koji tematiziraju ili primjenjuju mikrohistorijske metode rada. (<http://www.microhistory.org> - pregledano 10. studenoga 2011.)

⁷ Otvorena je rasprava oko toga je li mikrohistorijski pristup specifična metoda ili samo zbirka ideja koje se mogu koristiti u društvenim historijskim istraživanjima različitih orijentacija. Kao rezultat mikrohistorija se može pronaći u različitim školama unutar historijske discipline. Tvrdnja je to koju izlaže povjesničar Sigurður Gylfi Magnússon, autor brojnih članaka o mikrohistoriji, koji smatra da do sada nitko nije dao konačan opis metode mikrohistorije. Smatra, također, pozivajući povjesničare na organiziranje mikrohistorijskih konferencija, kako je došlo vrijeme da se definira što znači koristiti mikrohistoriju u historiografskome istraživanju. Mnogobrojnim člancima nastoji pridonijeti toj diskusiji i pronalaženju odgovora. (Sigurður Gylfi MAGNÚSSON, „The Future of Microhistory“, *Journal of Microhistory*, (2008.) (2. 9. 2008.) <http://www.microhistory.org>) . Članci toga povjesničara pružaju detaljne obavijesti o mikrohistoriji razvoj koje je stavio u kontekst različitih pokreta unutar historijske znanosti. U jednome članku povezoao ju je s razvojem njemačke historiografije *Alltagsgeschichte* (historija svakodnevnice). Snažne veze s metodom mikrohistorije (pored njemačke historije svakodnevnice) ima i nova kulturna historija koja se oblikovala na engleskome govornom području. (Sigurður Gylfi Magnússon, „Social History - Cultural History - Alltagsgeschichte - Microhistory: In-Between Methodologies and Conceptual Frameworks“, *Journal of Microhistory*, (2006.)/ (9. 6. 2006.), <http://www.microhistory.org> (pregledano 18. studenoga 2011.)) O mikrohistoriji može se govoriti u širemu i u suženom smislu. Potonja kategorija podrazumijeva radove talijanske mikrohistorijske škole, dok se u širemu smislu može govoriti o svim radovima koji su izrasli iz nezadovoljstva oko makroskopskih modela. Postoji podjela i na društvenu i kulturnu mikrohistoriju, a također i podjela na mikrohistoriju koja istražuje povijesne epizode i onu koja istražuje sustave. (Zoltán Boldizsár, „Method and Perspective“, *Journal of Microhistory* (2009): 15., bilješka 2.)

ra, pri objašnjavanju početaka i značajki mikrohistorije ističe da je povjesničare u zajedništvo povezoao cilj da promijene teme i metode istraživanja u vrijeme kada su u povijesnoj znanosti dominirali serijalni (braudelovski) pristupi.⁸ Odbacujući etnocentrizam, put ih je odveo u istraživanje nižih društvenih skupina koje su odlučili proučiti ne kao statistički broj nego u sklopu njihovih zasebnosti, kao aktivne članove i tvorce pučke (popularne) kulture. Odmakli su se od obzora velikih struktura, velikih procesa i golemih usporedbi prema malenim jedinicama društva, malenome prostoru, pojedincima i individualnim slučajevima.⁹

Dosadašnje teorijsko pisanje o mikrohistoriji utvrđivalo je kako je ona povezana s drugim pokretima u historiografiji. Promjene u različitim nacionalnim historiografijama, koje se tiču porasta tema o subjektima, grupama i osobama koje je prijašnja historiografija zanemarila, mogu se pratiti od 1970-ih godina.¹⁰ Drži se kako je u vrijeme 1970-ih časopis *Quaderni storici* osiguravao mjesto za eksperimentalni manjinski pristup u znanosti, ali je članak povjesničara Carla Ginzburga i Carla Ponija objavljen 1979. godine naznačio program mikrohistorije kojim se talijanska historiografska skupina povjesničara samostalnije mogla odijeliti od dominantnoga utjecaja francuske *Annales* škole. Ginzburg i Poni zagovarali su razvoj etnografske historije svakodnevnice preko istraživanja fenomena kao

⁸ Dva pionira talijanske mikrohistorije okupljena oko časopisa *Quaderni storici* su Carlo Ginzburg i Giovanni Levi. Najvažniji i najcitiraniji članci o mikrohistoriji oni su koje su ova dvojica autora napisali: Giovanni Levi, „On Microhistory“ u *New Perspectives on Historical Writing*, Pennsylvania: University Park, 1991., 93-113. i Carlo Ginzburg „Microhistory: Two of Three Things That I Know about It, *Critical Inquiry*, 20(1)/ (1993.): 10-35. Drugi važni članci koji tumače mikrohistorijsku orijentaciju su sljedeći: Edward Muir, „Introduction. Observing Trifles“ u *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1991., vii-xxxviii, Matti Peltonen, „Clues, margins, and monads: the micro-macro link in historical research“, *History and Theory*, 40/ (2001.): 347-359., Sigurður Gylfi Magnússon, „The singularization of history: social history and microhistory within the postmodern state of knowledge“, *Journal of Social History*, Spring 3 (36)/ (2003.):701-735., Sigurður Gylfi Magnússon, „Social history as „sites of memory“? The institutionalization of history: microhistory and the grand narrative“, *Journal of Social History*, Spring 3 (39)/ (2006.): 891-913., István Szijártó, „Four Arguments for Microhistory“, *Rethinking History*, 2 (6)/ (2002.): 209-215. Važan izvor informacija za mikrohistoriju pruža internetska stranica <http://www.microhistory.org>, koju je pokrenuo islandski povjesničar Sigurður Gylfi Magnússon gdje je izložena i bibliografija radova mikrohistorije i na kojoj su objavljavani članci časopisa *Journal of Microhistory* (ISSN 1670-682x): Sigurður Gylfi Magnússon, „Social History - Cultural History - Alltagsgeschichte - Microhistory. In-Between Methodologies and Conceptual Frameworks“, *Journal of Microhistory* (2006.) (9. lipnja 2006.), Sigurður Gylfi Magnússon, „The Future of Microhistory“, *Journal of Microhistory* (2008.) (2. rujna 2008.), István M. Szijártó, „Puzzle, fractal, mosaic. Thoughts on microhistory“, *Journal of Microhistory* (2008.) (19. listopada 2008.), Zoltán Boldizsár Simon, „Method and Perspective“, *Journal of Microhistory* (2009) (15. listopada 2009.)

⁹ S. G. Magnússon, „The singularization of history: social history and microhistory within the postmodern state of knowledge“, 709. i Peter Burke, *Što je kulturalna povijest?*, Zagreb: Antibarbarus, 2006., 54.

¹⁰ O interakciji i vezama mikrohistorije s drugim znanostima, napose antropologijom i sličnim historiografskim usmjerenjima, vidi u: G. Levi, „On Microhistory“, 98., C. Ginzburg, „Microhistory: Two or Three Things That I Know about It“, 21., E. Muir, „Introduction: Observing Trifles“, ix-xv, M. Peltonen, „Clues, margins and monads: micro-macro link in historical research“, 356-359. S. G. Magnússon, „Social History - Cultural History - Alltagsgeschichte - Microhistory“ i S. G. Magnússon, „The Future of Microhistory“.

što su zajednica, obitelj ili pojedinac. Time su se povezali sa sličnim razvojem u određenim krugovima u Velikoj Britaniji, Francuskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. Htjeli su razviti metodu koja će tražiti ono što je Natalie Zemon Davis označila kao društvenu kreativnost takozvanih nečujnih.¹¹ Tijekom 1980-ih osvanuo je novi val proslavljenih mikrohistorija koje su samosvjesnije iskazivale svoj pristup i otada je porast takvih radova konstantan. Zatim se tijekom 1990-ih pojavio veći broj važnih teoretskih članaka koji su objašnjavali razmišljanje iza ideje o mikrohistoriji. Najviše interesa posvećeno je bilježenju novina i metodologije rada mikrohistorije, od tematskoga interesa do načina rada s izvorima i oblikovanja historiografskoga teksta.¹² Takvo je pisanje navodilo i pojedine proslavljene mikrohistorije. Redovito se naglašavalo kako je riječ o skupini različitih historiografskih tekstova, ali da među njima postoji nekoliko dodirnih točaka koje ih povezuju i obilježavaju kao mikrohistorije.

Mikrohistorijska istraživanja počivaju na metodi tragova i oslanjanju na malene činjenice izravno iščitane iz dokumenta prošlosti. Počinje se od nečega što se jednostavno ne slaže s općenitijim, dotada utvrđenim historiografskim tezama. Novi pristup otkriva potpuno novo značenje o istraživanome događaju ili fenomenu koji je znak za veću, ali skrivenu i nepoznatu strukturu. Tako svaki mikrohistorijski pothvat teži iznaći spoznaje iznad specifičnoga slučaja.¹³ Vjeruje se da će ta redukcija i mikroskopske opservacije otkriti fenomene i događaje koji do tada nisu bili zamijećeni ili su smatrani dovoljno razumljivim i opisanim. Redovito je fokus interesa na pojedincima koji nisu slijedili put običnoga seljaka, na onima koji su u svojoj zajednici smatrani čudacima, čak i opasnima. Njihovi slučajevi služe da bi se osvijetlilo djelovanje društva u cjelini. Maleni dokazi inaugurirani

¹¹ Carlo Ginzburg i Carlo Poni, „The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historical Marketplace“ prema E. Muir, „Introduction: Observing Trifles“, vii-xiv. Muir smatra da je Ginzburg mnogo prije negoli se formirao termin mikrohistorija, istražujući suđenja vješticama, najavio mikrohistorijske tehnike rada. Vodič u njegovu radu bila je premisa da preko iscrpnoga istraživanja nekoliko sačuvanih dokumenata rekonstruirati interakciju između elitne i popularne kulture. Muir naziva Ginzburgov pristup kulturnom mikrohistorijom i drži da je interes kulturnih mikrohistoričara za pravilnom rekonstrukcijom značenja u njihovomu originalnom kontekstu. Oni prihvaćaju stroge pozitivističke standarde u biranju i kritici dokaza, ali dobivene dokaze koriste na nekonvencionalan način. To se misli, prije svega, na Ginzburgovu detaljnu analizu sudskoga procesa, što vodi zapažanju i identifikaciji elemenata iskaza optuženih koji su samosvojni, autentični i izneseni mimo pritisaka ispitivača. Razabiranje takvih tragova usmjeruje njegovu potragu k otkrivanju skrivenih i dotada nepoznatih vjerovanja pučke kulture. Stoga Muir smatra kako mikrohistoričari dijele stav s detektivima da tragovi nađeni u dokumentima kao i na mjestu zločina uvijek upućuju na nešto dalje od očitoga. Ginzburgov pristup naziva *dokaznom paradigmom*, koja sugerira da se dosada nepoznati objekti iz prošlosti mogu identificirati preko jednoga, naočigled nevažnoga, znaka prije negoli pozivanjem na opisane zakone, konjunkturu i ponavljajuće postupke. (E. Muir, „Introduction: Observing Trifles“, vii-xxxviii)

¹² M. Peltonen, „Clues, margins and monads: the micro-macro link in historical research“, 347-348.

¹³ Mikrohistorija je orijentirana na redukciju opsega istraživanja, na mikroskopsku analizu i intenzivno istraživanje materijala, a rezultati koji se donose mogu se koristiti da bi se opisala mnogo šira generalizacija iako je cijela istraživačka opservacija načinjena preko relativno sužene dimenzije i kao eksperiment, prije negoli primjer, napominje G. Levi. (G. Levi, „On Microhistory“, 95., 98.)

su u znanstvenu paradigmu, ali to nipošto ne znači da je sužena tema istražena na jednostavniji način.¹⁴ Dio metode rada mikrohistorijskih praktičara vezan je uz problem mikro-makro povezivanja koji uključuje koncepte „karakteristika koja je i odstupanje“ (*significant deviation*), „iznimka koja je i tipična“ (*exceptional typical / exceptional normal*) ili „tipičnost koja je i iznimka“ (*typical exception*).¹⁵ Premda je sinonim njihova istraživačkoga alata mikroskop, oni zapravo teže otkriti veoma velike stvari. Privučeni tragovima iz prošlosti koji se najčešće ne uklapaju u ono što im je u neposrednome okružju pa su oblik diskontinuiteta, mikrohistoričari ciljaju otkriti skrivenu, do tada nepoznatu, strukturu koja je dio šire društvene cjeline. Iznimnost - kao što su poseban slučaj, događaj, marginalni i granični fenomen iz prošlosti - otkriva im veze i znak je za neki skriveni proces ili nepoznati element veće društvene zajednice.¹⁶ Matti Peltonen smatra da je prednost mikrohistorijskoga pristupa u tome što se obvezuje na dvostruko ispitivanje obje razine. Marginalni ili pojedinačni (ekstremni) slučaj iz prošlosti u nekim je ocjenama tipičan za veći prostor ili skupinu, ali u svojoj posebnosti (ekstremnosti) proizlazi od tipičnoga slučaja. Stoga se on mora definirati u dvostrukome okretaju da bismo spoznali njegovu pravu narav - i po svojoj tipičnosti i po iznimnosti. To je značajka mikrohistorijskoga koncepta „tipičnost koja je i iznimka“ („iznimka koja je i tipična“) jer zahtijeva dvostruki pregled između mikro i makro dimenzije.¹⁷

Izvori koje koriste povjesničari mikrohistorije uglavnom donose samo fragmente o akciji, događaju, epizodi ili slučaju iz prošlosti, stoga mikrohistorijska strategija istraživanja počiva na stalnome povezivanju, odmjeravanju mogućnosti, na višestrukim gledištima, a to vodi i povjesničarevu samoizjašnjavanju o načinu rada, o hipotezama, o primijenjenim konceptima i prazninama na postavljena pitanja. Stoga povratak pripovijedanju i razabiranje pripovjedne naravi mikrohistorijskih tekstova nije toliko reakcija niti odgovor na postmodernističku redukciju historiografije na priču koliko svjestan odabir da se u tijelo teksta unesu procedure istraživanja, odabrane istraživačke perspektive kao i ograničenja pri radu s dokumentarnim dokazima.¹⁸ Ono na što se prvotno gledalo kao na izvješće o istraživačkim

¹⁴ G. Levi, „On Microhistory“, 110., 97-98.; S. G. Magnússon, „The singularization of history“, 709-710.; M. Peltonen, „Clues, margins, and monads: the micro-macro link in historical research“, 350., 349.

¹⁵ Ovdje su nešto drugačije prevedeni jer doslovni prijevod ne bi dobro konkretizirao značenje koje pojmovi trebaju obuhvatiti. Pojmove predlaže Peltonen pozivajući se na talijanske povjesničare (za pojam *exceptional normal* ili *normal exception* čiji je tvorac Edoardo Grendi) i Michela de Certeaua (za pojam *significant deviation*). M. Peltonen, „Clues, margins, and monads“, 348., 353., 356., 358.

¹⁶ M. Peltonen, „Clues, margins, and monads“, 349., 350., 353., 357.

¹⁷ Isto, 357-359. i C. Ginzburg, „Microhistory: Two or Three Things That I Know about It“, 33.

¹⁸ G. Levi, „On microhistory“, 105-106. i Vladimir Biti, *Strano tijelo pri/povijesti. Etičko-politička granica identiteta*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2000., 29., 64-65. Carlo Ginzburg napominje kako je pri nastajanju rada *Sir i crvi* morao raditi s dokumentima koje su sastavili inkvizitori. Zbog naravi dokumenata dijelom izlaganja morala je postati potraga za istinom odnosno dvojbe, nesigurnosti i hipoteze. Dijelom rada postale su i prepreke koje se miješale u istraživanje u obliku praznina ili pogrešnoga prikazivanja u izvorima. (C. Ginzburg, „Microhistory: Two or Three Things That I Know about It“, 28., 32.)

rezultatima, u mikrohistorijskoj inačici postaje prostor govora o procesu istraživanja, o metodama potrage i o načinima svladavanja poteškoća. Metaforom mikrohistorijskoga istraživanja tako se može imenovati pristup Henryja Jamesa u priči *U kavezu* (*In the Cage*) gdje se opisuje cijeli proces interpretiranja stvarnosti koji telegrafistica konstruira preko telegrafskog aparata. Putem telegrafske komunikacije njezinih aristokratskih klijenata ona pokušava uobličiti priču o njihovu svijetu i njihovim međuodnosima. Materijal koji koristi (telegrami) fragmentne je naravi i nedostatan, „baš iste one forme kao u povjesničarskome radu. Problemi traženja i demonstracije dokaza i postupci spoznavanja iz druge ruke, osobno gledište spram nekoga događaja ili osobe usko su vezani uz deskriptivnu tehniku i uobličavanje autorefleksivnoga razumijevanja.“¹⁹

Pored toga što govore o radu na kritici izvora, povjesničari mikrohistorije skloni su eksperimentiranju s književnim sredstvima u prezentaciji svojih istraživanja i spoznaja o prošlosti. Ulaženje u motivaciju i svijest nekih očevidaca i sudionika prošlosti sve donedavno smatrano je postupkom isključivo vezanim uz fikcijsku priču.²⁰ Mogućnost pisanja o prošlosti pomoću mehanizama karakterističnih za fiktionalnu jezičnu praksu pitanje je koje valja potanko razmatrati kada se čitaju, analiziraju i tumače mikrohistorijski radovi. Ta problematika zaslužuju veću pozornost koja će ocijeniti funkciju, opseg i svrhu takvih postupaka u historiografskim tekstovima. Treba dobro proučiti romaneskne opaske u historiografskom tekstu kao što su otkrivanje motivacije i svijesti sudionika prošle stvarnosti te prenošenje nekoga tijeka misli ili opis detalja koji nije dokumentiran u izvorima. Popunjavaju li oni samo „prazna mjesta“, jesu li „nedužni“ vezni umeci, posreduju li u donošenju zaključaka i što govore o metodama rada povjesničara, neka su od pitanja koja valja imati na umu. Bitno je spomenuti kako je analiza historiografskih monografija pokazala da romaneskni odlomci u njima ponekad samo posluže da bi oživjeli i omekšali zamorno i kruto nizanje podataka prepisanih iz isprava. Kada su uklopljeni u pripovijedanje ogoljele faktografije, bez naznake kako je riječ o planu mogućega, odaju slabosti povjesničara. Postaju samo nepotrebna i neobvezna zamišljanja i nadziranja osjećaja ljudi u prošlosti, koja gube svaku konkretniju vezu s izvorima.²¹

S druge strane, ako povjesničar upozorava na stupnjeve intervencije i postupke domišljanja, onda njegov historiografski rad proizvodi drugačiji učinak. Kondicionalni ton u pričanju o prošlosti, ono „što se čini izglednim“, „vjerojatno je“ i „možda je bilo tako“, dominira i u mikrohistorijama Natalie Zemon Davis. Tradicionalni povjesničar reći će da njezini radovi nude slutnje i nagađanja umje-

¹⁹ G. Levi, „On microhistory“, 105-106., 110. i Tzvetan Todorov, „Dva načela pripovjednog teksta“ u *Suvremena teorija pripovijedanja*, prir. Vladimir Biti, Zagreb: Globus, 1992., 120-126.

²⁰ Gerard Genette, *Fikcija i dikcija*, Zagreb: Ceres, 2002.

²¹ Stanko Andrić, „O medijevističkom radu Ive Mažurana“ u: *Potonuli svijet. Rasprave o slavonskom i srijemskom srednjovjekovlju*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001., 252-253.

sto uvida i činjenica. No, tom bi tvrdnjom u mnogo čemu promašio bit njezinih istraživanja. Ona, kao i drugi mikrohistoričari, traži tragove i pojedince koji odgovaraju konceptu „tipičnost koja je i iznimka“. Na osnovi skromnih materijala i fragmenata prošlosti razmišlja o prošlosti „kakva je mogla biti“. Njezin posljednji historiografski tekst *Trickster Travels: A Sixteenth-Century Muslim Between Worlds* (2006.) nastao je kao reakcija na „teze o čistim i autentičnim identitetima te čvrstim i strogim granicama koje opasavaju naciju ili religiju odnosno rod i etnicitet“. Činilo joj se izglednije „da su oblici miješanja i mnogostruke uloge vjerojatnije, kako u povijesnom materijalu, tako i u svakodnevnom iskustvu“. To ju je privuklo priči o Lavu Afričkome jer otvara pitanje međuvjerskih i kulturnih prijelaza i komunikacije. Izazov za proučavanje ovoga slučaja bio je i skroman izbor izravnih izvora, stoga se priča o Lavu rekonstruira na temelju mnogobrojnoga posrednog materijala koji ostavlja prostor za moguće priče o ljudskom okruženju u kojemu se kretao, s kim je mogao razgovarati, što je čitao, što je vjerojatno vidio ili o čemu je slušao, koja je mjesta posjećivao.²² Autorica ne nastoji napisati biografiju nego, kao i ostali mikrohistoričari, istražuje iznad izdvojenoga slučaja. Slijedi njegova putovanja kako bi pokazala društvene i kulturne prostore, susrete kršćanske Italije i islamske sjeverne Afrike, ideje, osjećaje i ustanove koji su ih određivali. Sredozemlje 16. stoljeća mjesto je prijelaza granica između kršćanstva i islama gdje se miješaju tradicije i oblici života, a priča o Lavu Afričkome ilustrira kompleksnosti kakve nastaju pri prijelazima.²³

Mikrohistorijski profil

Natalie Zemon Davis počela je znanstvenu karijeru istražujući razdoblje vjerskih ratova i donijela je nove pomake u spoznajama o tome vremenu radikalnih društvenih, političkih i religijskih promjena u Francuskoj 16. stoljeća. Pobune i kolektivno nasilje, čime se bavila u radovima okupljenima pod naslovom *Society and Culture in Early Modern France: Eight Essays* (1975.), motrila je kao kompleksno i višesegmentno društveno djelovanje. Željela je istražiti motivaciju i postupke legitimacije nasilja te sponu pučkoga aktivizma s vjerskim obredima, što je dovelo do toga da se nasilju davao ritualan oblik. U razotkrivanju funkcije i smisla kulturnih događaja - kao što su festivali i pobune za zajednicu ljudi - tumačila je potonje (a uglavnom je riječ o nižim klasama gradske sredine) kao aktivne čim-

²² Clifford Geertz, „Među nevjernicima (Natalie Zemon Davis, *Trickster Travels, A Sixteenth-Century Muslim Between Worlds*)“, *Gordogan*, zima 10/ (2006.):137.

²³ Detaljniji prikazi: C. Geertz, „Među nevjernicima“, 136-139; Jonathan P. Berkey, „Natalie Zemon Davis. *Trickster Travels: A Sixteenth Century Muslim between Worlds*“, *American Historical Review*, April 2 (112)/ (2007.): 459-461., Peter N. Miller, „Peripheries (*Trickster Travels: A Sixteenth-Century Muslim Between Worlds*. By Natalie Zemon Davis)“, *The New Republic*, April 15 (234)/ (2006.):33-37., Sam Alexandroni, „Miraculous conversion (*Trickster Travels: in search of Leo Africanus, a 16th-century Muslim between worlds*. Natalie Zemon Davis)“, *New Statesman*, 136 (4825)/(15 January 2007.): 57.

benike povijesti koji su samosvjesno definirali vlastiti kulturni identitet te unutar kao i posredstvom njega legitimirali svoje kolektivno djelovanje.²⁴

Monografija *Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France* (1987.) predstavlja istraživanje pisama-zahitjeva za pomilovanjem koje su optuženi kriminalci slali francuskom kralju kako bi zadobili oprost. Glavna sredstva u razumijevanju popularnih iskustava i vjerovanja povjesničarima su bila sudska ispitivanja, no prednost istraživanja zahitjeva za pomilovanjem jest u tome što izravnije otkriva načine na koji su muškarci i žene 16. stoljeća pričali i razumijevali svoja iskustva te kako su ih kreirali u cjelovitu pripovjednu formu. Pregledana su i analizirana 164 muška i 42 ženska pisma pomilovanja iz različitih francuskih slojeva i regija. Zatvorenici su morali opisati svoje zlodjelo, predstaviti se u najboljem svjetlu i biti uvjerljivi kako bi zadobili kraljevo pomilovanje. Dijelom su bili oblikovani prema pogledu pravnih stručnjaka o tome koji zločin može biti oprostiv pa su tako postali izvor za odgonetanje veze između učene i pučke kulture kao i način kako se seljački govor povezivao s visokom književnom kulturom. Pisma pomilovanja muškaraca razlikuju se od ženskih pisama; variranja oko uporabe pripovjednih tehnika vidljivo je ovisno o društvenome položaju optuženika. Zatvorenici su opisivali sebe kao dobre osobe zahvaćene prijetećom situacijom u kojoj su neočekivano odgovorili nasiljem u samoobrani, dok zatvorenice nisu mogle koristiti rječnik iznenadne ljutnje koji dominira u muškim pričama pa su svoje priče oblikovale u tonu skromnosti i očaja. Pisma pomilovanja otkrivaju cijeli kulturni repertoar koji se koristio u procesu oblikovanja priče, a stavljaju se i u suodnos s ondašnjom suvremenom književnošću. Pokazuje se i njihova funkcija u širem kontekstu, u kontekstu izgradnje monarhijske moći države kroz reprezentaciju monarhove milosti. Proces pomilovanja donosio je sliku kralja koji se zanima za glas zatvorenika, a to je jačalo njegovu moć u zajednici. Temeljena na kombiniranju društvenoga, političkog i pravnog aspekta prošle stvarnosti ova je historiografska monografija hvaljena zbog prezentiranja novoga arhivskog materijala kao izvora prošlosti i zbog svježije metodologije i interpretacije po napatku pomne književne analize.²⁵

²⁴ Suzanne Desan, „Svjetina, zajednica i ritual u radovima E. P. Thompsona i Natalie Davis“ u: *Nova kulturna historija*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2001., 82-112., Linda S. Papofsky - Robert T. Anderson, „*Society and Culture in Early Modern France*. By Natalie Zemon Davis“, *Ethnohistory*, Summer 3 (21)/ (1974.): 284-285.

²⁵ Jonathan Dewald, „*Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France* By Natalie Zemon Davis“, *Journal of Social History*, Summer 4 (22)/ (1989.):767-769., Nancy L. Roelker, „Natalie Zemon Davis. *Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France*“, *American Historical Review*, December 5 (94)/ (1989.): 1392-1393., Lucille Kekewich, „*Raconteurs (Fiction in the Archives: Pardon Tales and their Tellers in Sixteenth-Century France* by Natalie Zemon Davis)“, *History Today*, April 1 (39)/ (1989.): 49., S. Maza, „Stories in History“, 1501-1503. Kada se ova knjiga i njezina metodologija uspoređi s onim što je o mikrohistoriji zabilježio Edward Muir, dolazi se do podosta podudarnih točaka: riječ je o suženome opsegu istraživanja temeljenom na intenzivnoj analizi pisama pomilovanja. Do tada su pisma pomilovanja bila vrijedan izvor za istraživanje stava prema kralju i za istraživanje nasilja među različitim društvenim skupinama. Natalie Zemon Davis kreće u drugome

Historiografski opis Natalie Zemon Davis mogao bi se podijeliti u dvije, čak i tri skupine: prvu skupinu činili bi spomenuti radovi *Society and Culture in Early Modern France*, *Fiction in the Archives* i jedna od novijih monografija *The Gift in Sixteenth-Century France* (2000.), dok bi se u drugoj našli *Povratak Martina Guerrea* (*The Return of Martin Guerre*), *Women on Margins: Three Seventeenth-Century Wives* (1995.) i *Trickster Travels: A Sixteenth-Century Muslim Between Worlds* (2006.). Zasebno se može izdvojiti monografija *Slaves on Screen: Film and Historical Vision* (2000.), koja je svojevrsan doprinos teoriji historiografije. Razdioba je temeljena na dominantnome tipu istraživanja. Proučavanje fenomena prošle stvarnosti - kao što su karnevali, pučko nasilje, zahtjevi za pomilovanjem i sustav darivanja²⁶ u ranome novom vijeku - načelno se orijentira na seriji dokumenata o individualnim slučajevima ili događajima, ali nijedan od njih ne dobiva prvenstvo. Stoga odgovaraju onome modelu historiografije koji donosi priču o prošlosti dijelom pronađenu u dokumentima, a dijelom izvedivu iz dokumenata.²⁷ To su istraživanja koje se ne orijentiraju na „iznimkama koje su i tipične“ nego im je polazišna pretpostavka otkrivanje različitosti u kolektivnome mentalitetu. Istraživanje individualnih iskustva „iznimki koje su i tipične“ karakterizira drugu skupinu njezinih radova jer smjer za rekonstrukciju priče o prošlosti pojedinca redovito daje neki izvor koji osvjetljava njegov život: autobiografija, sudska parnica, putopis. Eksperimentiranje s fikcionalnim formama i iskazivanje povjesničarskih dvojbi²⁸ prisutnije je u drugoj skupini tekstova iz njezina opusa, stoga možemo zaključiti kako je Natalie Zemon Davis postupno prihvaćala mikrohistorijsku metodu rada i primjenjivala ju sve samosvjesnije u svojim radovima. U intervjuima koje je davala izravno je navodila i koristila termin mikrohistorija kako bi opisala svoje radove. Posebno je vidljiva mikrohistorijska orijentacija u istraživačkim radovima u kojima je rekonstruirala slučajeve i životne epizode

smjeru i kao da prihvaća mikrohistorijsku hipotezu da su i najnevjerojatniji izvori dokumenata potencijalno bogati. Pritom teži pravilnoj rekonstrukciji značenja u originalnome kontekstu. S kritičkom sviješću obrazlažu se slojevi izvora i uloga autoriteta, koji su utjecali na nastajanje pisama. Navodi kako su to rijetki izvori iz kojih se može izvući glas nižih slojeva društva te, kao i C. Ginzburg u svome radu *Sir i crvi*, naglasak stavlja na obostrane veze između visoke i popularne kulture. Do glasa nižih slojeva nije lako doći jednako kao ni pri analizi sudskih spisa, a budući da valja prepoznavati ulogu autoriteta, treba biti osjetljiv prema glasovima različitih osoba uključenih u oblikovanje teksta. Težište je autoričino na performativnoj ulozi pisama, na odnosu između fikcije i ideologije te utvrđivanju intertekstualnih osobina njezina izvora i njihovoj recepciji u 16. stoljeću. (N. Z. Davis, *Fiction in Archives*, 3-7., E. Muir, „Introduction. Observing Trifles“, vii-xxxviii)

²⁶ Više o tome radu u: Mack P. Holt, „*The Gift in Sixteenth-Century France*. By Natalie Zemon Davis“, *Journal of Social History*, Spring 3 (35)/ (2002.): 734-736.

²⁷ Robert F. Berkhofer, Jr., *Beyond the Great Story. History as Text and Discourse*, Cambridge-London: Harvard University Press, 1995., 153-155.

²⁸ Inače, kriterij za pisanje o povijesti - prema Natalie Zemon Davis - jest povjesničarevo poštenje da svojim čitateljima prizna gdje je pronašao dokaze, kada su oni nejasni ili ambivalentni, da sugerira na kojim je pretpostavkama povezivao dokaze i da uputi čitatelja na spekulacije i fiktivne odlomke ako ih koristi. (Oni, prema autorici, imaju legitiman status u povijesnome istraživanju.) N. Zemon Davis, *Slaves on Screen: Film and Historical Vision*, 9-12.

neobičnih pojedinaca. U jednome je svojem radu zapisala da mikrohistorijskim radovima povjesničari „istražuju primjere u dubini - može to biti nevjerojatan sudski slučaj ili zločin, dramatična napuklina ili dugotrajna svađa u selu, neobična glasina i s njom povezana panika - i koriste ih da bi otkrili društvene procese koji mogu biti tipični za njihovu svakidašnjicu ili neobični.“²⁹ Tvrdi kako mikrohistorijski radovi često nude drugu priču pored one koja rekonstruira prošlost. Druga je priča povjesničareva – ona preko koje čitatelj može dobiti informacije o tome kako je povjesničar istraživao i došao do svojih zaključaka.³⁰ Potrebu za takvim oblikom historiografskoga teksta naglašava i Natalie Zemon Davis. Povjesničari „moraju sugerirati koje su pretpostavke napravili da povežu načine ponašanja u određenome vremenu i prostoru. Ako interpretiraju izvan onoga što dokazi izravno nude, moraju to reći.“ Jedan od načina kako povjesničar može kvalificirati svoj tekst jest preko fraza „možemo spekulirati“ ili „netko može zamisljati“. Za Natalie Zemon Davis najvažnije je da povjesničar kaže što radi. On treba opisati situaciju s vlastita stajališta, može se otvoreno kretati u realnosti mogućnosti, ali važno je priznati i objasniti zašto mu pomaže - ako uzima imaginarni događaj da bi iznio zaključak.³¹

Doprinijela je raspravi o potencijalu filma u pričanju o prošlosti radom *Slaves on Screen. Film and Historical Vision* (2000.) gdje je proučavala igrane povijesne filmove s tematikom ropstva. Za mnoge je film, a ne monografija ili znanstveni članak, primarni medij povijesne memorije. Igrani povijesni filmovi većinom su organizirani oko konkretne priče u modelu povijesne biografije. Mogućnosti mikrohistorije mogu se prenijeti i na filmski rad. Mikrohistoričari istražuju individualni primjer potanko i koriste ga da bi otkrili društveni proces koji može biti tipičan ili neobičan.³² Proučavajući lokalno i detalje, filmovi kao mikrohistorije mogu širokom pučanstvu proširiti viziju prošlosti i rasvijetliti nova pitanja. Autorica se zalaže za povijesne filmove kao misaone eksperimente, istražuje mogućnosti koje filmaši provode da ono što je u bilješkama historiografskoga teksta modificiraju u filmsku priču pomoću sekvenci u kojima se iznosi metakomentar. Kritična je prema fiktivnim elementima i karakterima koji gledateljstvo navode na krive zaključke te intervencijama koje ne popunjavaju rupe u dokazima nego onima čvrstim suprotstavljaju krive slike. Vrlo često izmišljanja u povijesnim filmovima nastaju iz želje da se stvori veza između događaja prošlosti i sadašnjosti te zadobije na popularnoj sentimentalnosti, čime se podcjenjuju gledateljske mogućnosti bavljenja sa zagonetkama prošle stvarnosti. Povijesni film tek se iznimno može odmaknuti od dokaza kao čin eksperimentiranja, ali publika treba biti toga svjesna; na neki način, mora joj biti rečeno da je riječ o radu s mogućnostima, ali

²⁹ Vidi bilješku 6. i N. Zemon Davis, *Slaves on Screen*, 6-7.

³⁰ Z. B. Simon, „Method and Perspective“, 3-4.

³¹ N. Zemon Davis, *Slaves on Screen*, 10-11.

³² N. Zemon Davis, *Slaves on Screen*, 6.

i s njima treba raditi oslanjanjem na područje dokaza.³³ Mnogobrojne pohvale³⁴ iznesene su o ovome istraživačkom tekstu Natalie Zemon Davis; on priziva da je potrebno proučavati historiografsku proizvodnju u njezinim vezama s popularnom kulturom, ne samo s filmom nego, primjerice, i s krimićem.

„Vjerojatno je bilo tako“ kao spoznajni ton

Povratak Martina Guerrerea kratak je historiografski tekst. Poglavlja koja se redaju prate kronologiju događaja i životopis sudionika. Okosnica je autoričine pozornosti, naravno, vezana uz Martina Guerrerea, njegovu suprugu Bertrande i varalicu Arnauda du Thila. „Iznimka koja je i tipična“ u ovome je pregledu cijeli slučaj, ali i glavni sudionici jer se u dvostrukome okretaju ispituju njihovi postupci napuštanja obitelji, preuzimanja tuđega identiteta i udovički život.

Natalie Zemon Davis već prvom rečenicom predgovora legitimira svoju poziciju povjesničarke bliske suvremenim povijesnoznanstvenim orijentacijama: „Drugačiji način kazivanja o prošlosti jest povjesničarkina avantura iz koje je nastala ova knjiga.“³⁵ Nadalje, promovira vrijednost priče koju uzima za predmet proučavanja navodeći osobno iskustvo rada na scenariju filma koji je još jedna inačica priče o „slučaju Martina Guerrerea“: „Povjesničar u događajima iz prošlosti rijetko kada nailazi na narativnu strukturu takve savršenosti odnosno takve popularno-dramatične privlačnosti.“³⁶ Rad na scenariju i proces stvaranja filma redateljica Daniela Vigne *Le Retour de Martin Guerre* ponukao je autoricu na dublje i detaljnije istraživanje. Ona tako ističe razliku između filmske priče o slučaju od one povijesne koju želi prezentirati. Ključni razlikovni element jest zanemarivanje nekih povijesnih činjenica u filmskoj naraciji, koje je bilo nužno da bi film stekao jednostavnost (u strukturi naracije), a zatim i kako je priča o slučaju uopće postala legendom (popularnom fikcijom). Napominjući da u popularnim verzijama priče mjesta za nepouzdanost nema, autorica je svoje istraživanje cilja podredila spoznajnome tonu „možda“ i „vjerojatno je bilo tako“: „Gdje je u toj prekrasnoj filmskoj rekonstrukciji sela bilo mjesta za nepouzdanost, za ‘možda’ ili ‘vjerojatno je bilo tako’; čemu se povjesničar, kada dokazi postanu nedostatni

³³ N. Zemon Davis, *Slaves on Screen*, 121-136.

³⁴ Robert Brent Toplin, „*Slaves on Screen: Film and Historical Vision*. By Natalie Zemon Davis“, *Cineaste*, 26 (3)/ (2001.): 56-57., Anne Serafin, „*Slaves on Screen: Film and Historical Vision*. By Natalie Zemon Davis“, *International Journal of Historical Studies*, 34 (1)/ (2001): 174-176., Sam Wineburg, „*Slaves on Screen: Film and Historical Vision* By Natalie Zemon Davis“, *Journal of Social History*, Fall 1 (36)/ (2002): 218-220.

³⁵ N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrerea* (preveli s engleskog Andrea Feldman i Miloš Đurđević), Konzor, Zagreb, 2001., 9. (Koristila sam i englesko izdanje: *The Return of Martin Guerre*, Cambridge-London: Harvard University Press, 1983.)

³⁶ N. Zemon Davis, *Isto*, 9.

ili zbunjujući, može prikloniti?³⁷ Povjesničarski zanat koji više koketira s vjerojatnošću i mogućnostima, a ne toliko s neopozivom istinom o prošloj stvarnosti autoričina je oznaka koja odaje sličnost s onom koju za mikrohistorijsku paradigmu ističe Giovanni Levi. On smatra da mikrohistorijska težnja k istraživanju kompleksnije i realističnije slike prošlosti nužno uključuje i trenutke eksperimentiranja i nagađanja s mogućnostima.³⁸ Iz arhiva i radne sobe istraživački se proces prenosi i u historiografski tekst. Takvim trenucima eksperimentiranja s mogućim činjenicama, dokazanost kojih nije potvrđena u izvorima, Natalie Zemon Davis upotpunjava i svoj tekst: „Kao ‘misaoni eksperiment’ pretpostavimo što se moglo dogoditi“ ili „Tko samo onda ja, možda se pitao Martin Guerre.“³⁹

Stranice predgovora *Povratka Martina Guerrea*, isto tako, osvjetljavaju ciljeve istraživanja Natalie Zemon Davis: da slučaj Martina Guerrea ponovno preispita dajući mu prvi potpun povjesničarski tretman i da spozna motivacije i radnje pojedinaca uključenih u slučaj. Odaje se, ipak, da je autorica ostala škrtu u navođenju izvora na koje u daljnjemu tekstu referira. Kao da bi nabranje izvora, koje bi se protegnulo na nekoliko stranica, narušilo želju za čitanjem koja se nastoji postići. Očito je da prikraćuje i iscrpno izlaganje o istraživačkim ciljevima rada svodeći ih na moto otkrivanja motivacije i vrijednosti u ruralnome svijetu i to analiziranjem neobičnoga slučaja Martina Guerrea. Osobna priča⁴⁰ o radu na scenariju filma (koji je autoricu ponukao k dubljem istraživanju) i postupak kojim se suženo otkrivaju metodološki i ciljani aspekti rada funkcioniraju kao svojevrsan preludij za daljnje dijelove teksta. Promišljeno su autoričino rješenje koje minimalističkim prikazom istraživačkih spoznaja o predmetu donose šarm i privlače čitatelja da sazna više o slučaju Martina Guerrea.

Dokazi, indicije, mogućnosti

Autorica priču o slučaju Martina Guerrea detaljno iznosi prema kronološkome tijeku događaja uz dijelove s opisima sudionika slučaja i autora izvora. Prvotno rekonstruira Martinov život i život njegove obitelji koja napušta francusku Baskiju i odlazi živjeti u Artigat, mjesto južno od Toulousea. Godine 1527. Sanxi Deguerre, njegova supruga, sin Martin i njegov mlađi neoženjeni brat Pierre zaputili su se u Artigat. Ondje mijenjaju prezime u Guerre, rađaju im se kćeri te pokreću obiteljsko gospodarstvo u ciglanu. Godine 1538. njihov se sin Martin u ranoj adolescentskoj dobi oženio djevojkom (djevojčicom) iz dobrostojeće artigatske obitelji Bertrandom de Rols. Nakon osam godina braka dobili su sina Sanxija. Brak

³⁷ N. Zemon Davis, *Isto*, 10. Usporedi s: N. Z. Davis, *Slaves on Screen*, 10-11.

³⁸ G. Levi, „On microhistory“, 109-110.

³⁹ N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*, 59. i 107.

⁴⁰ O funkciji uplitanja osobne priče izvođača znanstvene prakse u akademsku prozu u: Mirna Velčić, *Otisak priče. Intertekstualno proučavanje autobiografije*, Zagreb: August Cesarec, 1991., 162-197.

je prethodno bio nekonzumiran te su tek uz pomoć starice koja je skinula s njih uroke mogli imati seksualne odnose. Nedugo nakon sinovljeva rođenja Martin je 1548. godine napustio ženu i sina nakon krađe očeva žita zbog koje se s njime i zavadio. Osam godina prolazi od njegova odlaska: otac Sanxi umire i Martinu ostavlja nasljedstvo nad imanjima. Umjesto odsutnoga Martina skrbništvo nad obitelji preuzima Sanxijev brat Pierre Guerre, koji je (ostavši udovac) oženio Bertrandinu majku, također udovicu. Oko 1556. godine u obitelj se vraća Martin. Ponešto izmijenjen, odnosno drugačijega izgleda, biva prihvaćen među svima u obitelji i selu. Svega i svakoga se sjeća. Supruga Bertrande u iduće je tri godine rodila dvije djevojčice; jedna je umrla, a druga dobila ime Bernarda. Martin je tijekom toga razdoblja poboljšao obiteljsko poslovanje i postao seoski poduzetnik. Nakon što od strica zatraži da mu položi poslovne račune nad imanjem iz vremena njegova izbivanja, u obitelji dolazi do svađe koja postaje poznata široj seoskoj zajednici. Prvo je Martin početkom 1559. godine pokrenuo parnicu protiv strica Pierrea, a nakon toga je i sâm optužen za podmetanje požara na imanju lokalnoga plemića. Zbog nedovoljno dokaza oslobođen je optužbi. Po izlasku iz zatvora sutradan ga čeka novo uhićenje, režirano od strane strica Pierrea koji je dio obitelji uvjerio da je on varalica, a ne njegov nećak. Tako se Martin ponovno nalazi u zatvoru od siječnja 1560. godine. U podizanju optužnice protiv Martina Pierre se lažno predstavio kao Bertrandin predstavnik. Započinje suđenje u Rieuxu: ispitivani su članovi obitelji, poznanici i seljani. Optuženik je cijelo vrijeme tvrdio da je on Martin te da je optužba za prijevaru maslo njegova strica Pierrea, koji odbija položiti obiteljsko nasljedstvo (imanje) u njegove ruke, a optužbom mu se nastoji osvetiti. Iskazi koje su svjedoci dali tijekom suđenja pokazivali su proturječnosti i nemogućnosti da se u potpunosti odredi njegov identitet. Sudac ga je proglasio krivim i odredio mu smrtnu kaznu. Nakon odluke optuženik se žalio gradskoj vijećnici u Toulouseu gdje je uslijedilo sljedeće suđenje od svibnja do rujna 1560. godine. Na tome su sudu dokazi i argumentacija da je Martin onaj za kojega se predstavlja odnijeli prevagu. No, pred kraj suđenja, kada je zapisničar konačnoga izvješća već bio pri kraju s poslom, pojavio se čovjek s drvenom nogom koji je tvrdio da je on pravi Martin Guerre. On je vrijeme izbivanja, dvanaest godina, proživio u Španjolskoj. Službovao je u kući kardinala Mendoze i sudjelovao u španjolskoj opsadi pikardijskoga grada Saint-Quentina 1557. godine gdje je izgubio nogu. Poslije je postavljen za doživotnoga laika u jednoj kući vojničkoga reda Svetoga Ivana Jeruzalemskoga. Suci su ga saslušali i sućelili članove obitelji s njim. Oni su ga prepoznali kao pravoga Martina Guerra, kao svoga brata, nećaka i muža koji je iz kuće izbivao dvanaest godina. Varalica koji je preuzeo njegov identitet Arnaud du Thil osuđen je na smrt. Pogubljen je u rujnu 1560. godine, a pravi Martin Guerre vratio se svojoj obitelji. Bernarda, rođena tijekom godina kada je varalica Arnaud hinio da je Martin, priznata je kao legitimna kći pravoga Martina, a dobila je i nasljedstvo nad imanjem svoga biološkog oca, tada već osuđenoga na vješanje.

Nedugo nakon završetka slučaja i Arnaudova pogubljenja jedan od sudaca parnice, odnosno zapisničar iskaza svjedoka i savjetnik u donošenju presude, Jean de Coras počeo je sastavljati izvješće za širu javnost o tome neobičnom slučaju. Guillaume Le Sueur bilježio je, istodobno, svoju verziju priče o slučaju. O njegovoj ulozi u kaznenome postupku ništa se ne zna: je li bio niži činovnik suda ili mu je podatke o procesu podastro sudac Michel du Faure kome je djelo i posvećeno. Poznato je da je njegov opis slučaja (pisan na latinskome jeziku) još u rukopisu kružio među građanima Toulousea, a nakon prvoga izdanja tekst je preveden i objavljen i na francuskome. Ta verzija na narodnome jeziku iz 1561. godine objavljena je bez imena autora. Corasov *Arrest Memorabile* izdan je 1561. godine. U sljedećih šest godina doživio je pet izdanja i nekoliko izdanja na francuskom i latinskom jeziku prije kraja 16. stoljeća. Pored navedenih tekstova priča o slučaju Martina Guerrea sačuvala se i u narodnoj predaji, u naknadnim književnim i neknjiževnim preradama, na pozornici kao drama i opereta, a snimljena su i dva igrana filma.⁴¹

Takav kronološki poredak činjenica je s kojom je Natalie Zemon Davis raspolagala uzimajući kao glavne izvore istraživanja knjigu očevica suca Corasa i Le Sueurovo izvješće (pamflet). Ipak, poredak događaja (ovdje linearno raspoređenih) nije ono što čini tekst Natalie Zemon Davis; to je samo neotuđiv i izvorima potkrijepljen red činjenica odnosno kostur dokaza u *Povratku Martina Guerrea*. Ono što mu daje historiografsku dimenziju autoričini su istraživački pokušaji da slučaj kontekstualizira i reinterpreterira odnosno da sudionike slučaja, njihova stanja i postupke, pojedine situacije oko slučaja i izvore o njemu lokalizira u društvo, vrijeme i prostor. Vidljivo je tako - pregledom zapisa napomena (*fusnota*) - kako je autorica istražila izdašan opseg lokalnoga arhivskog materijala koji kazuje o nasljednom pravu, migracijama, bračnim ugovorima i mirazima, vojnim službama, seoskim običajima, sudskim procedurama i tako dalje. Pripovijedajući o prošlosti obitelji Guerre nastojala je odgonetnuti razlog njihova preseljenja iz Baskije u Artigat nudeći moguće ishode, uobičajene za vrijeme 16. stoljeća, poput ratne opasnosti ili obiteljske prepirke. Nadalje, autorica opisuje različit stil življenja u različitim seoskim sredinama - onu sedinu koju je obitelj napustila od one u koju se doseljava - od razlike u načinu nasljeđivanja zemlje u obitelji i trgovačkih navika seljana do manira ponašanja u crkvi i načina odijevanja. Prezentiranjem upravno-sudskog i crkvenog statusa, jezičnih specifičnosti, načina svakodnevnoga ophođenja kao i imenovanjem osoba koje su dio te seoske zajednice (imali oni veze sa slučajem ili ne) artigaški svijet pritom dobiva svoje boje. Historiografska obrada priče o varalici, prevarenoj ženi i nestalome mužu u *Povratku Martina Guerrea* temelji se, dakle, na neprestanome *cikcakanju* s pojedinca na skupinu, rod i kolektiv te obratno. Natalie Zemon Davis izravno to i potvrđuje u članku

⁴¹ N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*, 9., 21., 117-118., 129-130., 155-160. i David Šporer, „Fikcija i infekcija (N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*)“, *Republika*, 3-4 (XLI) (2002.): 263-269.

„On the Lame“ naglašavajući kako je krajnji cilj njezina istraživanja bio uklopiti dotičnu priču u vrijednosti i navike francuskoga sela i pravosuđa 16. stoljeća, a takve kolektivne osobitosti uporabiti za bolje razumijevanje glavnih elemenata priče da bi, pak, samom pričom ponovno komentirala kolektiv i mentalitet vremena.⁴² Riječ je, stoga, o historiografskome postupku istraživanja obostranoga utjecaja pojedinca na kolektiv i kolektiva na pojedinca. To je u skladu s onim što je Matti Peltonen signalizirao kao veliku prednost metodologije mikrohistorije - da se „tipičnosti koje su i iznimke“ ispituju u dvostrukome okretaju: i po njihovoj tipičnosti i po iznimnosti.

Pokazatelji historiografskoga profila Natalie Zemon Davis njezina su istraživačka pitanja i način na koji ih je prezentirala u svojoj verziji priče. Oni su ujedno i komponente koje razotkrivaju njezinu povezanost s mikrohistorijskom paradigmom. Kako je to Giovanni Levi iznio, načelo mikrohistorijskoga istraživanja jest da se primarnim orijentiranjem na individualne događaje rasvijetle faktori prošle stvarnosti - do prije smatrani dovoljno opisani i razumljivi, - a koji u fokusu novih pitanja ili skala zapažanja pokazuju potpuno nova značenja. Pritom su važne metode komparacije i kontekstualizacije te strategija da se u tijelo historiografskoga teksta unesu procedure istraživačkoga puta.⁴³

Povratak Martina Guerrea kombinira izlaganje o životu sudionika i tijeku događaja u sudnici s postupkom objašnjavanja mogućnosti i nagađanja o istima. Zašto su Guerreovi napustili Baskiju, kakav je miraz Bertranda donijela u njihovu obitelj, jesu li Martina seoski mladići ismijavali zbog impotencije, je li Arnaud du Thil susreo Martina Guerrea prije negoli je preuzeo njegov identitet, je li Bertranda shvatila prijevaru i bila njegova suučesnica, jesu li se ona i „novi Martin“ zaljubili, jesu li tajno prihvatili protestantizam i razradili zajedničku strategiju kojom će nastupiti pred sudom, je li Coras shvatio suučesništvo Bertrande i varalice - pitanja su koja Natalie Zemon Davis postavlja. S obzirom da u osnovnim izvorima za rekonstrukciju slučaja većine izravnih odgovora nema, ona razmišlja o mogućnostima koje zajedno s njezinim misaonim eksperimentima postaju sastavni dio teksta.⁴⁴

Svoja razmišljanja o mogućim događajima vješto raspoređuje u tekstu, bez narušavanja osnovnoga tijeka prikazivanja i komentiranja događaja i osoba:

„Sanxijeva je žena možda i dalje nosila košare sa žitom na glavi, no svoju je maramu i ukrase na suknji nanovo izvezla kako bi se prilagodila svojim susjedima.“ (str. 33.)

⁴² N. Zemon Davis, „On the Lame“, *The American Historical Review*, 2 (93)/ (1988.): 573.

⁴³ G. Levi, „On microhistory“, 110., 104., 108-109., 105-107.

⁴⁴ O misaonim eksperimentima kao metodi koju filmaši mogu upotrijebiti u stvaranju povijesnih filmova vidi: N. Zemon Davis, *Slaves on Screen*, 13-15.

„Mladići koji su se mačevali i šakali s Martinom zatamnili bi svoja lica, odjenuli žensku odjeću i okupili se ispred kuće Guerreovih lupajući po vinskim bačvama, zvoneći zvonima i zveckajući mačevima. Bilo je to uistinu ponižavajuće.“ (str. 39.)

„Mogao je razgovarati sa svima koji su ga mogli čuti, a zamišljamo ga, tako brbljavoga, kako zabavlja ostale zatvorenike (...).“ (str. 98.)

„Tijekom ljeta 1560. godine Jean de Coras pretresao je sve dokumente i odlučio što treba unijeti u izvješće. Možda je vrijeme utrošeno na Martina Guerreu za njega predstavljalo pravi odmor.“ (str. 100.)

Vidljivo je dakle, kako postupak zumiranja na suvremenike i sudionike slučaja nadilazi informacije koje o njima donose izvori. Poput romanopisca koji prodire u stanje duha svojih likova i Natalie Zemon Davis sklona je eksperimentiranju s tehnikom psihologizacije. No, tim umecima autorica vjerno pridodaje riječi „možda“, „nagađam“, „zamišljam“, „pretpostavimo“ i tako dalje.⁴⁵ Upravo mikrohistorijska paradigma takav oblik istraživanja i postavlja legitimnom komponentom historiografskog teksta. U izmijenjenoj formi umeci o motivaciji i osjećajima ljudi koji nisu dokumentima izravno potvrđeni razlikuju se, ipak, od onih oblika historiografskih tekstova koji su kvaziliterarnim medijacijama omekšavali zamorno i kruto nizanje podataka prepisanih iz isprava, a da na te momente domišljanja nisu ni prokazivali ni autorefleksirali.⁴⁶ Indicije i mogućnosti koje Natalie Zemon Davis razmatra i tekstualizira u izvješću svoga istraživanja vrlo su često čvrsto vezivno tkivo između pojedinca i kolektiva. Historiografski potvrđene činjenice o kolektivnome ponašanju ljudi u 16. stoljeću ili o običajima seljaka nude se tako prilikom opisa i svojevrsne karakterizacije Bertrande, Arnauda, Martina i suca Corasa.

U *Povratku Martina Guerreu* također nalazimo i dijelove teksta koji odgovaraju onome što su teoretičari nazvali drugom pričom. To je povjesničareva priča o istraživačkim etapama, o prijedenoj kritici izvora, o difuznim mjestima na koja je nailazio prilikom rada na izvorima ili na konstruiranju značenja o spletu povijesnih činjenica⁴⁷. Doduše, u usporedbi s nekim drugim historiografskim monografijama

⁴⁵ N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerreu*, 24., 25., 33., 34., 35-36., 39., 40., 41., 45., 47., 54-55., 58., 59-60., 64-65., 68., 71., 75., 82., 86., 91., 94., 98., 100., 106-107.

⁴⁶ Stanko Andrić, „O medijevističkom radu Ive Mažurana“, 252-255. Za literarne obrasce u tradicionalnoj povijesti književnosti: Ivana Žužul, *Ježićeva i Frangešova „Povijest hrvatske književnosti“ u obzoru novog historizma*, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2002., 40-127., Anđela Vukasović, *Dubrovačka književnost renesanse i baroka u Medinijevoj i Vodnikovoj „Povijesti hrvatske književnosti“*, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2003., 52-104.

⁴⁷ Renata Jambrešić-Kirin, „O zaboravljenim neugodnostima hrvatske historiografije: Zvonimir Kolundžić i neka nova sporenja“ u: *Prošla sadašnjost. Znakovi povijesti u Hrvatskoj*, priredili Vladimir Biti i Nenad Ivić, Zagreb: Naklada MD, 2003., 24-25.

mikrohistorijskoga usmjerenja - poput *Sira i crvi. Kozmosa jednog mlinara iz 16. stoljeća* Carla Ginzburga - Natalie Zemon Davis ovakve opise rjeđe uporabljuje. Postupkom zamrzavanja priče o slučaju čini to u trenutku kada razmatra mogućnost susreta Martina Guerrerea i Arnauda du Thila prije nego li je on preuzeo njegov identitet. Imenuje ga „misaonim eksperimentom“. Dok obrazlaže oko mogućih i neostvarenih događaja, koristi trenutke kako bi navela mišljenja svojih suvremenika:

„Zastanimo ovdje na trenutak i upitajmo se je li takva situacija bila neizbježna. Drugim riječima, da se pravi Martin Guerre nije vratio, je li Arnaud du Tilh mogao uspjeti? Neke moje pragmatične kolege povjesničari smatraju kako je prevarant - da nije zatražio polaganje računa i da je više poštivao stričevo mišljenje glede obiteljskog imanja - mogao godinama igrati Martina Guerrerea i nitko ne bi mario. S druge strane, kad sam nedavno u Artigatu razgovarala o Bertrandi i Arnaudu s ljudima koji još uvijek znaju za tu staru priču, oni su se nasmiješili, slegnuli ramenima i rekli: ‘Sve je to dobro - ali taj zgodni lupež je lagao.’“ (str. 82.)

Dijaloška scena, odnosno autoričin suradnički stav prema drugim istraživačima kao i pronositeljima priče o Martinu Guerreu iz usmene tradicije, dojam je koji pobuđuje ovaj odlomak.

Naspram divinatorskoga tipa autora koji procesuirao svoje istraživanje tonom evidentnosti i apodiktičkim izrazima poput „više je nego razvidno“⁴⁸, u *Povratku Martina Guerrerea* raspoznatljiva je govorna instancija oblikovana u prvome licu jednine. Donedavno akademski historiografski diskurs nije trpio oblike ja-iskazivanja i nije stimulirao deiktičku scenu izravne komunikacije s čitateljem jer se računalo s uvriježenom pretpostavkom kako je objektivan onaj povjesnikov prikaz koji ostavlja dojam da su izneseni komentari, procjene i tumačenja prošlih događaja proizvod apersonalne, neutralne instance obdarene nadpovijesnom perspektivom.⁴⁹ Značilo je to produkciju majestetičnog iskaza, uobičajeno držanoga znakom skromnosti ili veličajnosti te još znakom čvrstoga ugovora koji ujedinijuje članove profesije.⁵⁰ Destabilizacija modernističke vjere u bezuvjetnu istinu o prošlosti i novo shvaćanje spoznaje kao potrage za istinom proizveo je nova rješenja u načinu predstavljanja povjesničara u tekstovima: tako se povjesničar predstavlja kao istraživač svjestan svoje interpretativne i pripovjedačke uloge u događajima i pričama o prošlosti.⁵¹

⁴⁸ Zrinka Blažević, *Vitezovićeve Hrvatska između stvarnosti i utopije. Ideološka koncepcija u djelima postkarlovačkog ciklusa Pavla Rittera Vitezovića (1652.-1713.)*, Zagreb: Barbat, 2002., 117.

⁴⁹ Renata Jambrešić-Kirin, „O zaboravljenim neugodnostima hrvatske historiografije“, 24.

⁵⁰ Nenad Ivić, „Institucija figure i figura institucije u povijesnoznanstvenoj praksi“, *Kolo*, 1 (8) (1998.): 220-221. i Nenad Ivić, „Kritika kritičke historiografije: Ivan Lučić i Nada Klaić“, *Prošla sadašnjost. Znakovi povijesti u Hrvatskoj*, priredili Vladimir Biti i Nenad Ivić, Zagreb: Naklada MD, 2003., 161.

⁵¹ Vidi komentar na povjesničarska samoizjašnjavaanja Emmanuela Le Roya Laduriea u monografiji

Prema nekim povjesničarima-komentatorima indicije i mogućnosti s kojima Natalie Zemon Davis radi u *Povratku Martina Guerrea* mogu izazvati dvojbe u čitatelja i postavljanje pitanja „Gdje rekonstrukcija staje, a invencija počinje?“⁵². Ipak, valja napomenuti da pomnije čitanje njezina historiografskog teksta pokazuje kako vjerno „upozorava“ na vlastitu kreativnost i na vlastitu nesigurnost oko statusa pojedinih dokaza.⁵³ Ona i smatra da je postupak eksperimentiranja s hipotezama i mogućnostima u historiografskome istraživanju legitiman, ali da je čitateljstvu važno otkriti njegovu narav i učiniti vidljivim te poteze.⁵⁴

Dvojbe oko manevriranja

Ipak, historiografska interpretacija Natalie Zemon Davis slučaja Martina Guerrea izazvala je određene dvojbe i reakcije drugih povjesničara. Robert Finlay u članku „The Refashioning of Martin Guerre“⁵⁵ iznosi kritiku na verziju priče o Martinu Guerreu koju je ponudila Natalie Zemon Davis. On smatra da je svojim radom autorica zaobišla Corasova stajališta i način na koji je on prikazao Bertrandu i varalicu Arnauda. Dok *Arrest Memorabile* govori o pohlepi i prijevari te velikim sposobnostima varalice, *Povratak Martina Guerrea* iznosi priču o privrženosti i suradnji te ljubavi između Arnauda i Bertrande. Natalie Zemon Davis čini razliku u odnosu na Corasa predstavljajući Bertrandu kao pomagačicu varalice.⁵⁶ Ona obrazlaže da je Bertranda - ubrzo po Martinovu povratku odnosno Arnaudovu pojavljivanju - shvatila da nije riječ o njezinom mužu, no prijevaru nije odala zato jer se u Arnauda zaljubila kao i on u nju pa mu je pomogla da još bolje usavrši svoju ulogu Martina Guerrea. Tijekom suđenja, iako je službeno bila tužiteljica, svojim je ponašanjem odavala dojam da mu nastoji pomoći i da želi njegovo oslobođenje. Naime, prema hipotezi Natalie Zemon Davis, Bertranda se morala suočiti s mogućnosti progona zbog preljuba ukoliko bi sud utvrdio da je varalici bila suučesnica. Morala je hiniti neznanje i predstaviti se kao žrtva, a prethodno je potajno s Arnaudom razradila strategiju nastupa pred sudom na kojemu će otkriti tajne njihove bračne lože za koje i sâm Arnaud zna. Konačan ishod koji je zaljubljeni par iščekivao bila bi presuda koja bi potvrdila da su podignute optužbe

Carnival in Romans (1979.) u: Linda Hutcheon, *A Poetics of Postmodernism. History, Theory, Fiction*, New York - London: Routledge, 1988., 91.

⁵² Lloyd Moote, „Natalie Zemon Davis, *The Return of Martin Guerre*“, *The American Historical Review*, 4 (90)/ (1985.): 943. i R. Finlay, „The Refashioning of Martin Guerre“, 569.

⁵³ Usporedi, npr., N. Zemon Davis, „On the Lame“, 591. i N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*, 69-71.

⁵⁴ N. Zemon Davis, *Slaves on Screen*, 12.

⁵⁵ Robert Finlay, „The Refashioning of Martin Guerre“, *The American Historical Review*, 3 (93)/ (1988.): 553-571.

⁵⁶ Šporer kazuje da Natalie Zemon Davis ne razmatra još jednu mogućnost: da je Bertranda, uz pomoć majke i Martinovu stricu, vodila igru za sebe, tj. da se htjela riješiti varalice. D. Šporer, „Fikcija i infekcija“, 266.

krive i da je sve to maslo strica Pierrea, koji odbija Martinu predati obiteljsko nasljedstvo.

Umjesto dokaza iz dokumenata *Povratak Martina Guerrea* nudi spekulacije izgrađene na intuicijama i konceptima izvučenima iz antropologije i književne teorije, smatra Finlay. Invencije i produkcije imaginacije odnose prevagu. Iako je djelo vrijedno po osnovnoj namjeri bilježenja osjećaja i vrijednosti u seosko-me kolektivu i zbog fokusiranja na aktivnu ulogu žene, prema Finlayju, središnji problemi koje autorica analizira (razumijevanje Bertrande, promišljena sudska strategija optuženika-varalice i tužiteljice-supruge, tragična romantična ljubav s potporom u protestantskom prihvaćanju, samooblikovanje, sudac u konfliktu svojih postupaka i onoga što piše, multivalentnost *Arresta Memorabilea*) ostali su bez dokumentarnih dokaza.

Natalie Zemon Davis odgovorila je na Finlayjevu kritiku u istome broju časopisa *The American Historical Reviewu* u članku naslovljenome „On the Lame“⁵⁷. U njemu izlaže što je bio cilj njezina rada, koje je metode uporabila i koji je dokazni lanac predstavila. Tako se izjasnila za istraživački put koji svugdje traži kompleksnost i ambivalenciju, koji radi poput detektiva prilikom prikupljanja podataka o prošlosti.⁵⁸ Detaljno je razjasnila na koji je način i putem kojih dokaza utvrdila Bertrandinu ulogu pomagačice i osobe vjerne varalici, koja se predstavljala kao Martin (njihov miran trogodišnji zajednički život i rođenje dvoje djece (jedno je umrlo) te seksualna aktivnost pomoću koje je razabrala razliku) putem onoga što je izjavila i kako se ponašala na sudu i tijekom Martinova uhićenja. Argumente koje je u članku iznijela čvrsto se vezuju uz ono čega i u *Povratku Martina Guerrea* ima, ali se njezina forma obrazlaganja istih teza u knjizi i članku bitno razlikuje.

Zamjerila je svome kritičaru Finlayju da nije uvidio kako svoje istraživanje ne vezuje samo uz *Arrest Memorabile* nego i uz Le Sueurov pamflet. Kako bi potkrijepila teze koje je Finlay osporio, tom je prigodom opsežno citirala dva svoja (primarna) izvora. Objasnila je koje je sve činjenice i oko koje osobe u slučaju povezivala te kakva je pitanja postavljala da bi utvrdila smisao. Arnaudovo preuzimanje identiteta Martina Guerrea pokušala je smjestiti u obzorje individualnih promjena u 16. stoljeću (izmjene prezimena po migriranju na novo područje, običaj nadimaka, karnevalsko maskiranje). Razložno je tehnikom nabiranja i ulančavanjem dokaznoga lanca u članku „On the Lame“ iznijela svoje dokaze i za druga mjesta u *Povratku Martina Guerrea*, koja je Finlay markirao kao sporna i spekulativna.

⁵⁷ N. Zemon Davis, „On the Lame“, 572-603. Ta su dva članka izašla jedan iza drugoga u sklopu rubrike „Forum“, koja je u tome broju naslovljena *The Return of Martin Guerre*.

⁵⁸ O detektivskoj proceduri povjesničarskoga rada vidi: Anne Jacobson Schutte, „Carlo Ginzburg“, *The Journal of Modern History*, 2 (48)/ (1976.): 300. Ona to zamjećuje u ranim istraživačkim načelima Carla Ginzburga. Vidi i: James Wilkinson, „Izbor fikcija: povjesničari, sjećanja i dokazi“, *Gordogan*, 18-19 (43-44)/ (1997.-1998.): 100-101.

Nakon čitanja triju tekstova sljedećim redom 1. *Povratak Martina Guerrea*, 2. „The Refashioning of Martin Guerre“ i 3. „On the Lame“ može se ustvrditi kako najuvjerljiviji aparat dokazivanja posjeduje onaj posljednji. Premda autorica u tome članku samo potvrđuje činjenice i značenja koja je konstatirala u *Povratku Martina Guerrea*, forma objašnjavanja i ekspliciranja činjenica više je nalik kanoniziranomu obliku prezentacije istraživanja u historiografiji - kombinacija kritike izvora, redanja hipoteza, citiranja iskaza kritičara i njihova potkopavanja afirmacijom osobnoga dokaznog lanca. Ne treba ni zaboraviti sklop ciljeva i metoda istraživanja te ograničenja istraživačkih rezultata, koje je autorica izložila u uvodnome dijelu članka kao i na kraju. Svoju metodu nazvala je realističkim odvagivanjem mogućnosti⁵⁹ da bi se na kraju članka „On the Lame“ osvrnula i na mogućnost koju je ostavila čitateljima *Povratka Martina Guerrea* da sami osmisle drugačiji smisao dokaza o slučaju pa sada napominje one skupine koje su to i učinile (diplomska radionica na jednome američkom sveučilištu).⁶⁰ To pokazuje da autorica jedan događaj iz prošlosti, kao što je to slučaj Martina Guerrea, smatra prostorom daljnjih istraživanja, nesklonih zamrznutim oznakama.

No, dvojba oko manevriranja - koja je izazvala Roberta Finlayja na kritički osvrt na *Povratak Martina Guerrea*, a onda Natalie Zemon Davis na reagiranje i preispitivanje činjeničnoga tkiva svoga istraživanja - povlači pitanje treba li onda svaka historiografska monografija koja formom odmiče od uobičajenoga načina strukturiranja izvješća o istraživačkim rezultatima dodatni tekst za pojačavanje argumentacijskoga sloja i/ili potkopavanje kritičkih sudova. Žrtvuje li povjesničar istraženi dokazni lanac poradi želje da svoj historiografski tekst oblikuje kao detektivsku priču?⁶¹ Ostaje li taj lanac nevidljiv čak i iskusnome povjesničaru-praktičaru koji nije sklon zaobilazjenju napomena (fusnotnoga zapisa) kao neki manje strpljiv čitatelj? Čini se da je komentar Roberta Finlayja primjer kako dio historiografskih znanstvenika ne prepoznaje ni ne prihvaća mikrohistorijske postulate demonstriranja nerješivosti nekoga pitanja o prošlosti kao ni kalkuliranje i rad s mogućnostima. Ili je riječ o tome da u *Povratku Martina Guerrea* prevagu odnose domišljata stilska rješenja, životopisne sitnice i psihološka skiciranja nauštrb strategije argumentiranja?

To nas uvodi u problematiku načina prezentiranja Natalie Zemon Davis kao i njezina čitanja izvora.. Zadnja tri poglavlja svoga rada ona posvećuje pripovjedačima izvora i karakteru njihovih djela. Ondje detaljizira Le Sueureov i pogotovo

⁵⁹ N. Zemon Davis, „On the Lame“, 585.

⁶⁰ Usporedi N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*, 150-153. i N. Zemon Davis, „On the Lame“, 599-603. Renata Jambrešić-Kirin u knjigama Zvonimira Kolundžića nalazi (ekstenzivni) kroničarski pregled novinskih članaka o njegovu radu, polemika i diskusija te pisama-osvrta njegovih čitatelja. On sâm poziva čitatelj da mu upute primjedbe, ocjene i sugestije. R. Jambrešić-Kirin, „O zaboravljenim neugodnostima hrvatske historiografije“, 27. i 43.

⁶¹ Vidi N. Zemon Davis, „On the Lame“, 575.

Corasov život, izdvaja tijek i mjesta školovanja i službovanja, a pritom unosi i pokoju anegdodu. Privatni život suca Corasa zanimljiviji joj je od njegova javnog djelovanja. Premda bilježi sva djela koja je napisao i objavio, Natalie Zemon Davis ne zadržava se previše na opisima istih. Od minucioznoga pregleda zakonskih točaka i sudskih odluka autorici je važnije opisivanje Corasova odnosa prema fakultetskim profesorima, ocu, supruzi ili katoličkome svjetonazoru. Biografizacijom sučeve osobnosti autorica mu pripisuje i neka karakterna obilježja koja su (prema njoj) došla do izražaja u skončavanju slučaja Martina Guerrea i njegova pisanja o tome. Citirajući njegova pisma upućena supruzi, ona gradi argumentaciju da su činjenice iz njegova privatnog života bitne za razumijevanje odnosa koji (u svome tekstu) iskazuje prema optuženiku, mužu povratniku, ženi Bertrandi i stricu Pierreu. Premda je kao cilj svoga istraživanja navela pokušaj da dotični sudski slučaj situira u sudsku praksu šesnaestostoljetne Francuske, u trenutka kada ima mogućnost istražiti profesionalni svjetonazor suca u ovome slučaju, ona se priklanja promatranju njegove osobnosti u pismima upućenima supruzi. Čitatelju ostaje nejasna i sama forma Corasova teksta. *Arrest Memorabile* za autoricu je inovativna knjiga, proturječnoga prikaza i žanrovski raznolika.⁶² Spoznaje o njoj, nažalost, manjega su opsega negoli one o Corasovim bračnim nedoumicama. Dio *Povratka Martina Guerrea*, koji informira o izvorima, valja reći, oblikovan je drugačije od prethodnih dijelova. U prvoj cjelini knjige očituje se doza sustavnosti i kronološke preglednosti u autoričinu izlaganju o činjenicama i mogućnostima slučaja, dok u poglavljima posvećenima pregledu autora izvora i naravi istih taj stupanj u bitnome opada. U zadnja tri poglavlja, po mojoj procjeni, autorica počesto nabacuje teze koje ostaju bez slojevitih obrazloženja. Iako dokazni lanac članka „On the Lame“ izlaže uvjerljive argumente oko pitanja sudačkoga neprocesuiranja žene i pravoga Martina (pomoću niza citata iz izvora u *Povratku Martina Guerrea*), najvećim misterijem ne ostaje razlog odlaska pravoga Martina ili Bertrandino (ne)znanje o varalici nego sâm Corasov tekst. Stječe se dojam da ga je autorica morala imenovati ambivalentnim te miješanoga stila i miješane forme kako bi lakše pričala svoju verziju priče. Smatra da je autor-sudac simpatizirao optuženika Arnauda, da je prema slučaju imao proturječne osjećaje i da je to bio povod pisanju knjige u kojoj on pomalo i laže i „ostavlja publici prostor za sumnju o tome je li Kaznena komora doista osudila pravog čovjeka“.⁶³ Dvojbeno ostaje činjenica što sudac piše, a što on misli. U *Povratku Martina Guerrea* autorica je odvojila, čak štoviše i predstavila, da to što sudac piše proturječi onome što je mislio. Je li sudac doista ambivalentan, priča li on zapravo dvostruku priču, divi li se varalici ili istodobno zazire od njegova postupka, ostaje primarna dvojba za onoga tko čita i tumači *Povratak Martina Guerrea*.

⁶² N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*, 129.

⁶³ *Isto*, 134., 137.

Zaključak

Natalie Zemon Davis proučava društvenu i kulturnu povijest ranoga novog vijeka, a među povjesničarima i onima izvan struke najpoznatija je po svome radu *Povratak Martina Guerrea*. Prihvaćenost toga rada među čitateljima počiva na njezinim konceptualnim, interpretativnim, kompozicijskim i stilskim kvalitetama. Nastojala sam ukazati kojim je sve komponentama historiografski opis Natalie Zemon Davis povezan s mikrohistorijskom orijentacijom. Proučavala je malene jedinice društva, individualne slučajeve i pojedince, zanimala se za intrigantne predmete i primjenjivala mikrohistorijsku strategiju istraživanja koja se u rekonstrukciji prošlosti oslanja i na rad s indicijama. U prethodnim poglavljima utvrdila sam sljedeća obilježja njezina historiografskog stila:

1. Uvodni preludij s osobnom pričom o radu na scenariju (koji ju je ponukao na dublje istraživanje) i minimalistički prikaz istraživačkoga projekta donose šarm i tenziju, a čitatelja privlače da sazna više o slučaju Martina Guerrea.
2. Plan mogućega vješto je raspoređen usporedno s pregledom života sudionika i očevidaca te događajima u sudnici.
3. Eksperimentiranje s tehnikom psihologizacije sudionika priče.
4. Upis autoreferencijske niti.
5. Ja-oblik iskazivanja povjesničarke.
6. Dijaloška scena (primanje obavijesti od suvremenika).
7. Forme zamrzavanja tijekom radnje poradi sekvenci misaonoga eksperimentiranja i sekundarnih digresija.
8. Korišten je oblik detektivske priče, što autorica u članku „On the Lame“ i potvrđuje. Kazuje da se odlučila za uporabu književne konstrukcije koja će omogućiti da se knjiga čita, ako tko želi, kao detektivska priča. Isto tako htjela je razviti poseban stil za prvi dio knjige ekvivalentan kinematografskome postupku s ubačenim scenama događaja iz budućnosti.⁶⁴

Činovi romansiranja u *Povratku Martina Guerrea* najuočljiviji su prilikom povjesničarkina introspektivnog postupka kada oslikava i prenosi tijekom misli osoba.⁶⁵ Forme - kao što je izravni i indirektni govor te dramske partije osoba sudionika langedoškoga slučaja - autorica upotrebljuje pri radu s mogućnostima i indicijama.

⁶⁴ N. Zemon Davis, „On the Lame“, 573. Tim postupkom uglavnom završava poglavlja: „Novi je Martin pridobio Bertrandu de Rols na svoju stranu, barem na neko vrijeme, međutim, je li prijatelj mogao računati s drugim stanovnicima Artigata?“ (str. 72.) (N. Zemon Davis, *Povratak Martina Guerrea*)

⁶⁵ „Bertrande je sanjerala o suprugu i ljubavniku“ ili „Tko sam onda ja, možda se pitao Martin Guerre, ako drugi čovjek živi onaj život koji sam ostavio iza sebe (...)“ N. Zemon Davis, *Isto*, 55. i 107.

Na kraju je potrebno odgovoriti na pitanje funkcionira li jedan tekst istodobno i kao historiografski i kao estetski? Proturječe li te dvije dimenzije? Olabavljaju li činovi romansiranja historiografsku argumentaciju i spoznaju u *Povratku Martina Guerrea*? Sudeći po velikomu prijemu koji je monografija ostvarila u struci i izvan nje, može se zaključiti kako njezina estetska i historiografska dimenzija mogu istodobno funkcionirati. Sve, naravno, ovisi o čitatelju, njegovim očekivanjima te historiografskim i estetskim kompetencijama pri prijemu, čitanju i tumačenju teksta. Ipak, kako je naznačeno u prethodnim dijelovima rada, *Povratak Martina Guerrea* nije postigao čvrsti dokazni lanac koji nitko ne bi sporio. Utvrdila sam određene propuste u istraživačkom projektu Natalie Zemon Davis poradi kojih je i ona sama morala reagirati na kritiku. U članku „On the Lame“ ona je samo potvrdila činjenice i značenja koje je konstatirala u *Povratku Martina Guerrea*, no dva se teksta koji afirmiraju iste činjenice izrazom bitno razlikuju. To nameće pitanje treba li onda svaka historiografska monografija koja formom odmiče od uobičajenoga načina strukturiranja izvješća o istraživačkim rezultatima i dodatni tekst za pojačavanje argumentacijskoga sloja i/ili potkopavanje kritičkih sudova. Odnose li domišljata stilska rješenja, životopisne sitnice i psihološka skiciranja u *Povratku Martina Guerrea* prevagu nauštrb strategije argumentiranja? Dijelom se pokazalo kako je doista tako, a druga istraživanja možda to još dodatno potvrde. Najveći propust u istraživanju Natalie Zemon Davis našla sam u njezinu čitanju i načinu prezentiranja izvora. Ostaje dojam kako je povjesničarka svoj primarni izvor morala imenovati ambivalentnim te miješanoga stila i miješane forme kako bi lakše pričala svoju verziju priče. Je li sudac Coras doista ambivalentan, priča li on zapravo dvostruku priču, divi li se varalici i istodobno prezire njegov postupak, ostaje primarna dvojba za onoga tko čita i tumači *Povratak Martina Guerrea*. No, autorica zaslužuje velik broj pohvala za tekst koji se istodobno može čitati i kao detektivska i kao historiografska priča. Prijemčivost će zasigurno i dalje biti njegova prednost, kako za kritiku i čitatelje, tako i za prostor daljnjih pitanja o prošlosti. Čak štoviše, premda je priča o Martinu Guerreu toliko puta ispričana, i nakon historiografske obrade Natalie Zemon Davis svi dokazi nisu jasni, a rad s indicijama može se nastaviti. To je možda i njezino najvažnije historiografsko obilježje - da poziva na nove procese istraživanja.

Microhistory and Natalie Zemon Davis

Maja Crnjac
Trg graševine 1
34340 Kutjevo
Croatia
E-mail: majacrnjac@net.hr

Summary

Natalie Zemon Davis is an influential American social and cultural historian of the early modern period. In late 1970s, she developed an interest for anthropology, which led her to cultural history, close observation and microhistory. She gradually accepted the microhistorical working method and applied it with greater confidence in her writing. In this essay I discuss Natalie Zemon Davis' writings and describe her microhistorical orientation and approach to past realities. The central place is occupied by a review and analysis of her best-known book, *The return of Martin Guerre*.

Microhistorical studies are based on the method of traces and reliance on 'micro facts' directly gleaned from documents of the past. The focus of interest is always on individuals who did not follow the regular (peasant) life route but rather were considered odd or even dangerous within their own communities. Their cases are then used to illuminate the contemporary society as a whole. Microhistorical research strategy rests on the continual association, weighing of options, multiple points of view, all leading to historian's self-explanation on the working method. In addition to the critical discussion of sources, micro-historians are inclined towards experimenting with literary tools in the presentation of their research findings and understandings of the past.

Both among historians and general audience, Natalie Zemon Davis is best known for her book *The return of Martin Guerre*. Popularity of this piece has been attributed to its conceptual, interpretive, compositional and stylistic qualities. In this essay I single out evidences, research questions and hypotheses that constitute this study and discuss the ways in which the author experimented within the 'plan of possible'. The excellent reception of this monograph among historians and general audience indicates that the aesthetic and historiographical dimensions of a work can successfully coexist. Yet, as shown in previous sections, *The return of Martin Guerre* failed to achieve a firm and incontestable chain of evidence. In this essay I reveal certain omissions in Natalie Zemon Davis' research project for which she had to respond to criticism. The biggest problem in Natalie Zemon Davis' research, in my view, is to be found in her reading and interpretation of

historical sources. It seems that the author had to designate her primary source as ambivalent, as well as mixed style and mixed form, to make it easier for herself to tell her version of the story. Yet the author deserves praise for the book that may be read both as a detective story and an academic historical text. Its accessibility will certainly remain its advantage, both for the reader and for the further exploration of the past.

Keywords: Natalie Zemon Davis, microhistory, *The return of Martin Guerre*, historical method and interpretation